

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
.....İKTİSAT Anabilim Dalı.....

**KOBİ' LERDE UZUN DÖNEM SÜRDÜRÜLEBİLİR REKABET; EGE
BÖLGESİ İMALAT SANAYİ ÖRNEĞİ.**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

746469

İsmail Emre PALALI

DANIŞMANI : Prof. DR. Neşe KUMRAL

146469

İZMİR-2004

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum KOBİ' lerde Uzun Dönem Sürdürülebilir Rekabet; Ege Bölgesi İmalat Sanayi Örneği, .adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsmail Emre PALALI

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
15/12/2004 tarih ve 43/2 sayılı kararı ile oluşturulan jüri
Prof. Dr. Neşe Kumral anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi İsmail Emre
PALA'nın Kurul ve Orta Ölçekli İletişimde Uluslararası Sektörlerde Rekabet
Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 15/12/2004 günü saat 10:00'da
süresi 1 saat süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

Osman Aydoğan

BAŞKAN

Prof. Dr. Osman AYDOĞUŞ

Başarılı

Başarısız

Neşe Kumral

ÜYE

Prof. Dr. Neşe KUMRAL

Başarılı

Başarısız

G. Nozan Günay

ÜYE

Doç. Dr. G. Nozan GÜNAZ

Başarılı

Başarısız

Not: Yüksek Lisans Tezi Savunma Süresi asgari 45 dakika - azami 90 dakikadır.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	4
KISALTMALAR LİSTESİ.....	5
GİRİŞ	6
1. ÜRETİM SİSTEMLERİ	8
1.1 Fordist Üretim Sistemi	8
1.2 Post Fordist Üretim Sistemi	12
2. BİLGİ, YENİLİK VE ÜRETİM NETWORKLERİ	17
2.1 Bilgi ve Bilgi Toplumu	18
2.2 Üretim Ağları, Networkler	20
2.3 Sürekli Yenilik ve Yenilikçi Yapı.....	21
2.4 Modern Yenilik Teorisi.....	23
2.5 Mekansal Yakınlık ve Sektörel Yoğunlaşma.....	27
3. EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİNDE REKABET GÜCÜ VE KOBİLER.....	29
3.1 Kobi Tanımı	29
3.2 KOBİ ve Rekabet	30
3.2 KOBİ'lerin Sağladığı Yararlar	32
3.3 KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları.....	33
3.4 Türkiye ve Ege Bölgesinde Veriler ile KOBİ'ler	37
4. EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ KOBİ'LERİ, LQ ANALİZİ	41
4.1 Bölge Tanımı.....	42
4.2 Location Quotient Modeli	43
4.3 Bulgular.....	45
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	55
KAYNAKÇA.....	58
EKLER.....	70

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1	KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletme İlişkileri.....	35
Tablo 3.2	Türkiye KOBİ İmalat Sanayi Verileri.....	37
Tablo 3.3	Ege Bölgesi KOBİ İmalat Sanayi Verileri.....	38
Tablo 4.1	NUTS Bölge Tanımlamasına Göre Ege Bölgesi.....	43
Tablo 4.2	Yıllara ve Sektörlere KOBİ Düzeyinde İmalat Sanayi Sayıları.....	46
Tablo 4.3	Ege Bölgesi KOBİ İmalat Sanayi LQ Sonuçları.....	47
Tablo 4.4	2000 Yılında LQ>1 Olan Sektörler(İstihdam).....	48
Tablo 4.5	2000 Yılında LQ>1 Olan Sektörler(Katma Değer).....	49
Tablo 4.6	2000 Yılında LQ>1 Olan Sektörler(Toplam Çıktı).....	50
Tablo 4.7	2000 Yılında 3 Kritere Göre Çıkan Sonuçlar.....	50
Tablo 4.8	İncelenen Dönem İtibari ile LQ Değişim Yüzdeleri.....	52
Tablo 4.9	Güç Kazanan ve Kaybeden Sektörler.....	53
Tablo 4.10	Yoğunlaşması Azalan Sektörler Katma Değer Yaratma Değişimi...53	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	:	Araştırma Geliştirme
BİT	:	Bilişim İletişim Teknolojileri
CNC	:	Computerized Numerical Control
GATT	:	General Agreement on Trade and Tariffs
IBRD	:	International Bank of Reconstruction and Development
ISIC	:	International Standard Industrial Classification
IMF	:	International Monetary Fund
KOBİ	:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
LQ	:	Location Quotient
NUTS	:	Nomenclature of Territorial Units for Statistics

GİRİŞ

Günümüzde ekonomik faaliyetlerde ulusal ve uluslararası rekabet koşulları değişmekte ve zorlaşmaktadır. Uluslararası rekabet koşullarına adapte olmak, bu koşullar altında faaliyette bulunmak, rekabet gücünü elde etmek ve sürdürülebilmek için bir çok unsurun, 1970 öncesi ekonomik konjonktürden oldukça farklı şekilde bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, ulusal ve uluslararası yaygın üretim tekniklerinin şu an bulunduğu noktaya dikkat çekilerek, Ege Bölgesinde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) bu sürece uyum potansiyeli ve rekabet gücü incelenmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, 1920'lerden 1970'lere kadar süre gelen, özellikle savaştan yara almış ülkelerin yeniden yapılanma faaliyetlerini takip eden ve Fordizm olarak adlandırılan dönemden bahsedilmiştir. 1970'leri takiben ilk sinyallerini 1960'larda Japonya'da aldığımız üretim sistemindeki büyük değişimin o günkü ve bugün içinde bulunduğu şekli tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Fordist üretim sisteminden Post Fordist üretim sistemine geçişin literatürdeki tartışmaları incelenmiştir.

İkinci bölümde, üretim faktörü haline gelen bilgi, rekabet gücünün ana unsuru yenilik, üretimin örgütlenme biçimi olan network kavramları ve üretim sistemleri üzerinde literatürde bir çok alanda karşımıza çıkan modern yenilik teorisi yaklaşımı teknoloji ve yenilik üzerine tespitler ve modern endüstriyel yapılanmada ortaya çıkan yeni kavramlar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmada referans alınan KOBİ tanımı yapılmış, günümüz değişen rekabet şartlarına adaptasyonda avantajları vurgulanmış, Türkiye ve Ege Bölgesi imalat sanayiinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin istatistiksel verilerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, çalışmanın esas inceleme noktası Ege Bölgesi ve onun KOBİ imalat sanayiinin sektörel yoğunlaşmaları Location Quotient analizi kullanılarak

ölçülmüş, inceleme sonuçları ile bölgenin rekabet gücü yüksek olan sektörleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç ve değerlendirme bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

1. ÜRETİM SİSTEMLERİ

Günümüzün ekonomik şartları dünün ekonomik şartlarının bir devamıdır. Bu günü anlamak, dünü net olarak tasvir edebilmek ile mümkündür. Bugün üretim ve tüketimin hangi güdüler ile yapılmakta olduğunu, bir önce hakim olan ekonomik sistemi karakterize ederek açıklayabiliriz.

1.1 Fordist Üretim Sistemi

20. yüzyılın başlarından itibaren özellikle ABD'nin başını çektiği ve diğer bir çok Batı ülkesinde de kabul gören “yığın üretim”, diğer yaygın adı ile Fordist üretim tekniği sanayi gelişmede hakim üretim şekli haline gelmiştir. Fordist üretime kayış, üretimin merkezileşmesi ve konsantrasyonu akımı ile tasvir edilmiştir. Bu oluşumu açıklayan üç ayrı gelişimi sıralamak gerekirse; dönem süresince,

1. Rekabet güdümlü süreç, verimli olmayan firmaların yerine verimli firmaların geçmesine neden olmuştur.
2. Bir çok firma sert rekabet koşulları yüzünden birleşmiş ve büyük işletmeler haline almıştır.
3. Bazı teknolojik değişimler yığın üretimi destekler biçimde karşımıza çıkmıştır. Örneğin, üretimde, pazarlamada, finansmanda ve yenilikçi süreçte, ölçek ekonomilerinin varlığı, yapıyı cazip kılar şekilde meydana gelmiştir (Taymaz, 1997: 8).

Birkaç anahtar kelime ve kavram bu üretim sisteminin genel hatlarını gözler önüne serebilmektedir; ayrıntılı işbölümü, tek amaçlı makineler, seri üretim bantları, arz güdümlü pazar yapısı, ölçek ekonomileri, ucuz ve donanımsız iş gücü vb.

İlk sinyallerini, adını da kendisinden aldığı, Henry Ford'un otomobil üretim bandında gördüğümüz sistem, Fordism olarak adlandırılmış ve literatürde yerini alarak

neredeysse tüm dünya ekonomilerine, sosyal, kültürel ve kurumsal yapıları da etkileyerek, hakim bir yapı oluşturmuştur. Birkaç on yıl özellikle 1940 ve 1970’li yıllar arasında (altın çağ) Fordist üretim teknikleri oldukça etkin bir rol oynamıştır. O döneme kadar görülmemiş büyüme rakamları meydana gelmiş ve bu gelişme neredeyse küresel düzlemin tamamına yayılmıştır. Firmalar hızla büyümüş hatta birleşmeler ve satın almalar yoluyla büyük ölçeklere ulaşmışlardır (Maddison, 1989: 17).

Fordist üretim, market rekabetini, fiyat rekabeti ve çok sayıda standart ürün üretebilme kapasitesi üzerine kurmuştur. Standart ürünleri üretme süreci, tek amaçlı makinelerin kullanılması ile yapılmıştır. Fordist üretim sisteminde en önemli unsur, standardizasyondur. Ürün standart olduğundan, üretimi ve gelecekte tamiri de basitleşmiştir. Standart ürün üretme isteği tekrara dayalı, niteliksiz işgücü tarafından kullanılan üretim bandı (assembly line) kullanımını mümkün kılmıştır.

Kalifiye olmayan, niteliksiz belli bir alanda uzmanlaşmış işgücü kullanımı yaygınlaşmış ve işgücü oldukça iyi düzeyde bölünerek hiyerarşik bir yönetim anlayışı döneme hakim olmuştur. Üretimin tüm aşamalarını tek çatı altında toplama isteğinin yaygın olması ve dönemin iletişim imkanlarının günümüze oranla yetersizliğinden dolayı muhasebe finansman gibi tüm birimler ve birimler arası ilişki üst yönetim tarafından denetlenmiş, yönetim organizasyonu dikey bir yapıya bürünmüştür. Fordism’de yönetim belli bir hiyerarşik yapıya bağlanmış kararlar üst yönetimde toplanarak merkeziyetçi bir yapı oluşturmuştur. Üretimi yapan ve denetleyen işgücünün üretimin her hangi bir bölümünde üretime müdahalesi mümkün olmamıştır. Fordist üretim sisteminde tasarım, üretim ve kalite kontrol gibi süreçler birbirinden ayrı birimlerce ve genellikle ayrı bireylerce yapılmıştır (Foss, 1997: 309).

Uzun süreli üretim dönemleri ile yığın üretim yaygınlaşmış, ölçek ekonomilerinin yarattığı avantajlardan yararlanma isteği tüm işletmelerde benimsenmiştir. Ölçek ekonomileriyle oluşan içsel ekonomiler, birim başına ortalama maliyeti azaltarak “ölçeğe göre artan getiri” sonucunu doğurmuştur. Bu süreçte mevcut tek amaçlı makineler maksimum şekilde kullanılmış böylece bir makinenin ekonomik

ömrü uzatılmış, üretim maliyetleri orta vadede aşağıya çekilebilmiş ve verimlilik artışı bu şekilde sağlanmıştır. Dönem itibari ile yakıt ve ucuz petro kimya ürünlerinin varlığı yığın üretimin gelişimini ve yaygınlaşmasını desteklemiştir. Öngörü yöntemi benimsenerek planlanan ve çok miktarda yapılan üretim aynı şekilde geniş stoklara neden olmuştur.

20.yüzyılın başında hakim olmaya başlayan bu üretim sisteminin geçerliliğini koruyabilmesi için, yığın üretimi karşılayan bir talep piyasasının varlığı gerekmiştir. Çünkü dönem itibari ile yaygın üretim birimi olan büyük ölçekli işletmelerin, talepte beklenmeyen bir daralma olduğunda bu sürece ayak uydurması diğer bir deyişle üretimin başka bir aşamasına entegrasyonu söz konusu olmamaktaydı. Döneme hakim olan Keynesyen politikalar bu talep piyasasını oluşturmuş, bir çok piyasa düzenlemesi ve kurumsal yapılanma ve düzenleme ile sistem güçlenmiştir. Sosyal güvenlik sistemi, asgari ücret düzenlemeleri, işsizlik sigortası gibi Keynesyen müdahaleci politikalar hem kamusal hem de sosyal talebi canlandırarak talep piyasasını hareketlendirmiştir. 1939-1945 arasında Dünyada yaşanan büyük savaş süresince ve ardından yıkılan ülkelerin yeniden yapılanması esnasında talep piyasası canlı kalmış, bu yeniden yapılanma döneminde çeşitli kurumlar organizasyonlar kurulmuştur. Bunlara örnek vermek gerekirse, IMF, IBRD ve GATT sıralanabilir. Bu kurumlar potansiyel bir talep daralmasına yol açabilecek krizin önüne geçebilecek kurumsal alt yapıyı sağlayarak yatırımların artmasını sağlamıştır (Rodrik, 2000: 178).

Yaklaşık üç çeyrek asra hakim olan bu üretim sisteminin özelliklerini sıralamak gerekirse dönemi, organizasyon anlayışının hiyerarşik ve bürokratik, yığın üretimin hakim olduğu, büyümeyi belirleyen faktörün sermaye ve işgücü, teknolojiyi belirleyen faktörün makineleşme, karşılaştırmalı üstünlüğün kaynağının ölçek ekonomisi ve düşük maliyet, ar-ge faaliyetlerinin ikinci planda olduğu, istihdam politikalarının tam istihdama yönelik olduğu, ücretlerin yüksek, çekirdek ailenin standart malları tükettiği, beşeri sermayenin üretim odaklı, işgücünün niteliksiz ya da belirli bir alanda uzmanlaşmış olduğu dönem olarak karakterize edilebilir (Foss, 1997: 310).

Ancak istikrarlı bu yapı, sistemlerin kendi devinimleri gereği, sızıntılar vermeye 1960'larda başlamıştır. İşleyen arz-talep dengeleri, yığın üretim yolu ile dayanıklı tüketim mallarına olan talebin doyma noktasına ulaşması ve bir tarafta tüketici talep yapısının büyük ölçüde değişmesi krizin ana sebepleri olarak konu ile ilgili yapılan çalışmalarda belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen milli gelir yükseldikçe zamanla bu oluşum talep yapısını değiştirmiş, tüketiciler artık tek tip, homojen, hiç bir yenilik sunmayan ve düşük kaliteli malların tüketiminden tatmin olmama sürecine girmişlerdir. Sistem, ayrıntılı işbölümü esasına göre yapılan örgütlenmenin iflası, endüstri ilişkilerinde bozulma ve teknolojik yapının üretim sürecinde kendini yenileyememesi gibi nedenlerden dolayı bozulmuş ve 1970'li yıllarda yeni bir krize sürüklenmiştir.

İlk dönemlere göre ekonomideki durgunluğun sebebinin enerji fiyatlarında yaşanan yükselme olduğu düşünülmekteydi, ancak sonra ortaya atılan görüşler yüksek enerji fiyatlarının ekonomik durgunluğun sebebi değil ancak o dönemdeki en önemli destekleyicisi olduğu yönünde olmuştur. Bir kesime göre asıl sebep verimlilik artışlarındaki büyük ölçülerde azalmaydı. Bu değişim tüm Avrupa ve ABD ülkelerine yayılmıştır. Tüm temellerini ve görüşünü kitlesel üretime göre yönlendiren ve bunu sürekli kılan büyük ölçekli firmalar, karlılık oranlarında, büyüme oranlarında ve pazar paylarının düşmesi deneyimlerini yaşamışlar ve kurumsal yapıların teknolojik değişime ayak uyduramaması sonucunda sistem krize girmiştir (Yavuz, 1995: 10). Keynesyen devlet ve politikaları krize girmiştir. Sonuçta kapitalist sistem üzerinde, bu kez ekonominin merkezine işgücü yerine yeniden sermayenin konması, piyasa mekanizmasının tam işlerliğe kavuşturularak, görünmez elin ekonominin tek hakimi olması ve devletin ekonomik alandaki görevlerinin kural koyma, izleme ve engelleri kaldırma ile sınırlandırılması yönünde baskılar yoğunlaşmıştır (Haukness, 1999: 19).

Bu iktisadi ve sosyal değişim tam olarak ne yönde olmuştur? Bu sorunun cevabı halen verilememiş olduğu gibi süreç devam etmekte ve her geçen gün literatür bu yeni eğilim üstünde çeşitli çalışmalar ile zenginleşmektedir.

1.2 Post Fordist Üretim Sistemi

Yeni eğilim devam etmekte, üretimin, tüketimin, her alanda rekabetin şekli eş zamanlı değişmektedir. 1970' lerde eş zamanlı meydana gelen, kimi zaman birbirini tetikleyen unsurların sonucunda öncelikle talep yapısındaki değişimler üretimin şeklini değiştirmek için büyük baskı uygulamaya başlamıştır. Kapitalizm teknolojik, pazar, sosyal ve kurumsal olarak büyük bir değişim sürecine girmiştir.

Post Fordist üretim yöntemlerinin ilk kullanılmaya başlanması 1970' lardan önceye dayanmaktadır. Döneme hakim yığın üretim yöntemlerinin aksine Japonya'da 1960' ların başında, mamul, ürün, girdi stoklarını azaltarak ve üretimin çeşitli aşamalarını firma dışına aktararak daha esnek tabanlı ve düşük maliyetli üretim sistemleri kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak Toyota Otomobil fabrikasında gördüğümüz bu eğilim daha sonraları, krizin patlak vermesi ile birçok gelişmiş sanayili ülke için yeni bir krizden çıkış yolu olarak kullanılmıştır. Yeni sistemi tasvir eden bir kaç kavram sıralamak gerekirse, esnek firma, kalifiye işgücü, yatay entegrasyon, sürekli yenilik, bilgi, yaşam boyu eğitim, piyasa ekonomisi, CNC tezgahları, toplam kalite anlayışı, çeşitli tüketici malları, üretim networkleri, alan ekonomileri kavramları sıralanabilir.

Değişken ve istikrarsız talebe cevap verebilme çabaları ve yeni verimlilik arayışları kaçınılmaz olarak Fordist sistemin yukarıda sözü edilen kısıtlarının aşılması için değişimi gerekli kılmıştır. Bu üretim sistemindeki değişimi ifade eden yeniden yapılanma sürecinin özellikleri dört ana başlık altında incelenebilir. Mikro elektronik teknolojilerinin yaygınlaşması; İşgücü niteliğinin artması; Yeni organizasyon yapısının benimsenmesi; Yeni yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve uygulanması (Yentürk, 1993: 586-8).

Üretim tarihinde ilk kez Post Fordist yapılanma sürecinde ürün tasarımı, stok kontrol, pazarlama, finans, yan sanayi ilişkileri gibi yönetim ve kontrol işlevleri

“otomasyon¹” uygulamalarının kapsamına girmiştir. Söz konusu gelişmeler sadece tasarım, yönetim/koordinasyon ve icraat/üretim birimlerinin ayrı ayrı otomasyonu değildir. Bunun yanı sıra birbirinden ayrı olarak kabul edilen bu birimlerin, iç içe geçmiş karşılıklı etkileşimlerini ve anında bilgi akışını öngören, sistemik bütünleşmeyi (entegrasyon) amaçlayan bir organizasyon yapısı, yeniden yapılanma sürecinin diğer bir kritik değişimi olmuştur (Yentürk, 1993: 587). Bu sistemde dikey entegrasyonun yerine yatay entegrasyon tercih edilmiş bu bağlamda firma içi ve firma dışı ilişkiler yatay düzlemde bölünerek yaygınlaşmıştır.

Post Fordist sistemde bir diğer gelişme yeni yönetim tekniklerinin geliştirilmesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu teknikler esas olarak Fordist sistemin aşırı hatalı ve kalitesiz ürün üretmesi, aşırı stoklarda çalışmasından doğan verimsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Toplam Kalite Yönetimi, Toplam Bakım Tekniği, Tam Zamanında Üretim sistemi olarak adlandırılan stoksuz çalışma ilkesi yeni yönetim tekniklerinin diğer kolları olarak karşımıza çıkmıştır. Tam Zamanında Üretim sisteminde üretim siparişe göre organize edilir ve standart Fordist üretimin aksine ürün geliştirme, üretim ve satışlar arasında çok yakın bir etkileşim söz konusudur (Grover, 1987: 26).

Yeni dönemde genel amaçlı, programlanabilir otomasyon teknolojileriyle donanmış, değişik ürünleri tanıma, değişik operasyonları ardı ardına yapma yeteneğine sahip mikro elektronik teknolojiler ön plana çıkmıştır. Bu sayede alan ekonomileri yaratılarak aynı maliyetlere ve ürün tezgahlarına bağlı kalarak çok çeşitli, az adetli ürünler üretilebilmiştir. Diğer bir deyişle bu teknolojiler, aşırı makineleşmeden tasarruf eden, makinelerin boş durma zamanını azaltan ve ürün esnekliğine elveren teknolojiler olmuştur. Üretim hızını ve kaliteyi de arttıran bu teknolojilerin sağladığı esneklik ve verimlilik artışı, yeniden yapılanma sürecinin en temel özelliklerinden biri olmuştur. Bu değişim beraberinde hem düşük maliyetli hem de bol çeşitli bir ürün pazarını değişken talep yapısına sahip pazarlara sunmuştur (Ansal,1997: 67).

---

¹ Otomasyon: endüstride,yönetimde ve bilimsel işlerde insane aracılığı olmadan işlerin otomatik olarak yapılması. www.tdk.gov.tr/otomasyon.sozbul.htm Erişim Tarihi : 21.12.2004

Üretim sürecinin bütününe ilişkin bilgi sahibi olan, mikro elektronik teknolojileri kullanabilen, ürün yenileme, kalite artışı ve buluş sürecine aktif katkıda bulunabilecek kapasitedeki nitelikli ve esnek işgücü yeni bir verimlilik artışı için temel ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bireyin üretimin her aşamasında belli bir miktar karar alabilmesi sağlanmakta, böylece bireyin hem işine olan dikkati hem bağlılığı artırılmış ve birey veya grupların sorumlulukları arttırılarak merkezi karar alan yapıdan vazgeçilmiştir. İşgücünün bu esnek yapısı ikiye ayrılarak tanımlanabilir. Bunlardan birincisi fonksiyonel esneklik iken bir diğeri sayısal esnekliktir. Fonksiyonel esneklik, firmaların değişmekte olan iş yükünün gerektirdiği değişen görevler, üretim yöntemleri veya teknolojilere uyum sağlayabilmek amacı ile çalışanların becerilerini ayarlayabilme veya dağıtabilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Bir diğeri esneklik türü, sayısal esneklik ise; üretim sisteminin doğası ve gereken üretimin değişkenliğinin derecesi ve zamanlamasına bağlı olarak bir çok değişik şekil alabilir. Sayısal esneklik türleri, fazla mesai, esnek zaman kullanımı, yeni vardiya şekilleri, part-time işçiler, diğeri işletmelere taşeron iş vermeyi içermektedir. Bu nedenle sayısal esneklikteki artış, taşeronluk ve firmalar arasındaki diğeri ilişkilerde de artışı beraberinde getirmiştir (Kumral, 2001: 24).

Post Fordism' e hakim olan temel faktör, Fordismin aksine, üretimin yerine tüketicinin geçmiş olmasıdır. Değişen pazar koşulları ve ürün karakteristikleri firmaların eskiye göre daha esnek yapılarda organize olmalarını gerektirmiştir. Bilgisayar destekli makineler ile stoklar minimuma inebildiği gibi, belli bir tüketici kesimi hedef alınarak kimi zaman sık ama az sayıda kimi zamanda yalnızca az miktarda üretim imkanı doğmuştur. Tasarım malın pazarda satışında önemli bir unsur haline almıştır. Tüm bu değişimler, esnek uzmanlaşma kavramına karşılık gelmektedir. Günümüz endüstriyel yapılanmasında rekabet gücünün en önemli unsurlarından biri olan esneklik kavramı, pazarın hızla değişen, ayrışan ve dalgalanan yapısına uyum sağlayabilme yetisidir. Rekabet gücü, üreticilerin çeşitlendirilmiş ve farklı özellikler taşıyan ürünleri, az miktarda ancak yüksek kalitede ve kısa üretim sürelerinde, çeşitli amaçlara uygun esnek imalat makinelerini kullanarak üretebilmesine bağlıdır. Bu bağlamda günümüzde Fordist sistemin üretim birimi olan büyük katı yapıları işletmelerin yerini küçük ölçekli esnek firmalar almıştır. Yeni teknolojik değişim küçük partili üretimi mümkün kılarken

üretim birimi olan fabrikalarında ölçeğini küçültmüştür. Esnek uzmanlaşmanın, özel ve değişken pazarlar için kalifiye işgücü, en düşük maliyet ve en kısa zamanda kaliteli ürünlerin üretilebilmesi için en uygun yöntem olduğu ileri sürülmektedir (Amin, 1994: 20). Bu yapının kurulması için toplam verimlilikte herhangi bir kayba sebebiyet vermeden ve son ürünlerde çeşitlilik yaratabilecek şekilde, görevlerin network içinde faaliyet gösteren uzmanlar, özerk kurumlar ve bağımsız firmalar arasında dağıtılması gerekmiştir. Bu sayede her bir firma belli bir alanda uzmanlaşarak, networkler vasıtası ile yaratılan dışsal ekonomilerinin avantajlarını ve uzmanlaşmanın getirdiği tecrübeleri maksimum düzeyde kullanabilmiştir. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri ve dizaynın gittikçe önem kazanması ve yönetim süreçlerine yeniden entegrasyon ile pazarlarda ki değişime reaksiyon süreci kısalmıştır. Fordist ve Taylorist sistemde sıkça görülen, işgücünün izole edilmesi, yetilerinden ve zanaatından uzaklaşması, becerilerini kaybetmesi gibi durumların tersine dönerek, iş gücüne önem verilen, becerilere ve tecrübelere destek olunan iş gücünün iş sürecine birey olarak katılmasını sağlayan ve ortak bir emel, kalite için bir arada çalışmasını düzenleyen, bilginin sürekli ilişkiler ağı içerisinde paylaşıldığı geliştirildiği bir eğilime geçiş yaşanmaktadır (Yavuz, 1995: 59). Değişken pazarlara hızlı şekilde adapte olabilmek ve üretim şeklini farklı bir düzeye kolayca adapte edebilme yetisi firmaların temel amacı haline gelmiştir.

Esnek firmaların bu tür bir yapıya bürünebilmeleri için, tedarikçileri ve alt yüklenicileri ile ilişkilerinin artması, daha hızlı ve güvenilir girdi temin edebilmesi gerekmiştir. Tam zamanında üretim sistemlerine adaptasyon ve toplam kalite yöntemlerine uyum sürecinde firmalar tedarikçilerinden sıfır hatalı ürünleri temin edebilmelidirler. Bu bağlamda üretim zincirleri günümüz üretim sistemlerinde, tedarikçi, üretici firma ve müşterilerin daha yakın ilişkide olması anlamına gelmektedir. Gruplaşma, sektörel yığılma ve bir arada ortaklıklar kurma toplumda benimsenmeye başlamış, pazarlıkların daha sık yapılabilmesi için güven duygusunun topluma ve üretim kesimine yerleşmiş olması gerekmiştir.

Post Fordist üretim, yığın üretime kontrast olarak şu şekilde karakterize edilebilir. Rekabeti ürün farklılaştırması ve yenilik yaratabilme becerisi üstüne kuran,

bu süreçte son ürünün kalitesinden ödün vermeden ürün fiyat dengesini en iyi şekilde kurmayı hedefleyen, üretimde esnek imalat tezgahları ve yöntemlerini kullanan, takım çalışması ve yeni iş organizasyonlarını tasarlayan ve kullanan, ölçek ekonomisi yerine alan ekonomilerini kullanmayı görece olarak daha çok benimseyen, birbirine daha sıkı bağlar ile bağlı ilişkiye giren ve bilgi ve tecrübelerini paylaşan firmaların kurduğu üretim networkleri içinde faaliyet gösteren, kısa sürede tüketici taleplerine uyum sağlayan ve cevap veren, Fordist üretimin aksine az sayıda ve ucuza ürün üretebilen, iş gücünün eğitimine sosyal haklarına saygı duyan, iş gücüne üretim sürecinde yetki veren ve kalifiye işgücünü istihdam etmeyi seçen, Fordist üretimdeki gibi öngörü üzerine üretimini planlamak yerine talep koşullarına göre üretim planlamasını yapan, yenilik yaratmayı ve yaratırken sürekli öğrenme sürecini ön planda tutan, üretimde uzmanlaşmaya giderek, verimliliği ve kaliteyi artırma yolunu seçen, kalite kontrol mekanizmasını ve ar-ge faaliyetlerini üretim ile bir bütün olarak gören ve organize eden, minimum stok ile çalışma ilkesini, tam zamanında teslimatı, ve üretimde sıfır hatayı prensip edinen endüstriyel oluşumları içinde barındıran bir yapı olarak karakterize edilebilir.

2. BİLGİ, YENİLİK VE ÜRETİM NETWORKLERİ

Post Fordist üretim sistemi incelenirken bazı kavramların üzerinde vurgu yapılmalıdır. Döneme hakim rekabet gücünün kaynağı yeniliktir. Yeniliklerin yaratılması ise bilgiyi üretmek ve doğru kullanmak, diğer bir deyişle bilgiyi doğru yönetebilmekten geçmektedir. Neo Schumpeteryan bakışın teknoloji ve yeniliğe yaklaşımı çalışmanın referans noktalarından biridir. Bununla beraber son yirmi yılda bölgesel araştırma yapan iktisatçıların genelde üzerine vurgu yaptığı gelişmeleri ve kavramları kısaca tanımlamak gerekmektedir.

Neo Schumpeteryanlar, Post Fordismi, esnekleşme nosyonu etrafında yeni bir tekno ekonomik sistemin kurumsallaşması olarak görmüştür. Bu yaklaşım genel olarak Freeman ve Perez'in 1980' lerdeki çalışmalarında şekillenmiştir. Freeman ve Perez, incelemelerini Kondratiev "yaratıcı yıkım"² dalgalarının üzerine oturtmuşlardır (Amin, 1994: 43). Kondratiev dalgalar kapitalist ekonominin ellişer yıllık süreler boyunca iniş ve çıkışlarını temsil eder. Freeman ve Perez'e göre bir dalgadan diğer bir dalgaya geçiş, endüstriyel verimlilikteki artışa bağlıdır ve bunun da ana tetikleyicisi teknolojidir. Ekonominin geneline dağılım ise mevcut sosyal ve ekonomik kurumların varlığına bağlıdır. Tüm koşullarının uygun olduğu dönemde yeni bir dalga oluşur ve ekonominin geneline yayılır. Neo Schumpeteryan analize göre, geçtiğimiz Fordist dönem, 4. Kondratiev dalgaya denk gelir ve elektro mekanik makinelerin kullanımı ile tetiklenmiştir.

Neo Schumpeteryan analiz, tasarım, üretim, dağıtım gibi bir çok unsuru da tartışmasına dahil ederek ekonomiyi bir bütün olarak karakterize etmiştir. Günümüzde süre gelmekte olan 5. Kondratiev dalganın merkezinde enformasyon teknolojilerinin yattığını savunmuştur. Bu yeni teknolojik oluşum, tüm ekonomiye yayılmış ve yeni bir büyüme evresini başlatmıştır. Büyüme evresi ise elektronik temelli networkler ile alan

---

² Yaratıcı yıkım kavramı ile ilgili daha ayrıntılı açıklamalar Mark Elam, Christopher Freeman ve Carlota Perez'in çalışmalarında bulunabilir. Tüm değişimler radikal yeniliklerin bir araya gelmesi ile oluşur ve yenilikler üretimde verimlilik artışına sebep olur. Bu değişimlere endüstrilerin ve mevcut kurumların adaptasyonu ise beklenildiği kadar kolay ve çabuk olmayacaktır (Amin, 1994: 44).

ve zaman kısıtını aşan, yüksek talep pazarlarına sahip endüstrilerin oluşmasını sağlarken, tüm endüstrilerde girdi maliyetlerini düşürerek verimliliğin artmasını sağlamıştır. Yenilikler yönetsel değişimleri de tetiklemiştir. Yeni dönemde firma içi ve firmalar, hatta sektörler arası ilişkiler yakınlaşma ve artma şeklinde yeniden yapılanmıştır (Elam ve Martin, 1991: 32).

Yenilik ve bilgi yoğun 5. Kondratiev dalga:

- Bilgisayar
- Elektronik sermaye ürünleri
- Yazılım
- Telekomünikasyon ağı
- Robot teknolojileri
- Elektronik hafıza ürünleri
- Enformasyon servislerini

kullanan enformasyon teknolojilerinin kullanıldığı dönemi tasvir etmektedir. Bunun yanında dalga, ölçek ekonomileri, katı(esnek olmayan) teknolojiler ve kompartmanilizasyondan, alan ekonomilerine, esnek üretim sistemlerine ve dizayn, üretim ve pazarlamanın entegre olduğu bir yapıyı da tanımında içine almıştır.

2.1 Bilgi ve Bilgi Toplumu

1980'li yılların başından beri iktisat yazınında, sanayi toplumu ötesi bilgi toplumu tartışmaları önemli bir yer tutmuştur. Bu tartışmalar özellikle batı ekonomilerinde en yüksek istihdam artışı sağlayan sektörün bilgi üreten sektörler olması gerçeği ile paralel bir gelişme göstermiştir. Artık bilgi üretimi çok önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkarken, bilginin her sektör için gittikçe artan oranda, en önemli girdi/üretim faktörü haline gelmiş olması vurgulanmıştır. Rekabet gücünün yaratılması, yeniliklere doğrudan bağlantılı olduğu düşünülürse bilgi ve yenilikçi yapı arasındaki ilişkilerin anlaşılmasının önemi artacaktır.

Fordist üretim sisteminin yaygın olduğu dönemde malların üretimi, makine ve insanların örgütlenmesine dayanmaktaydı. Ancak günümüzde yeni toplum bilgi etrafında örgütlenmiştir. Tarım toplumunda toprak ve işgücü, sanayi toplumunda sermaye merkezi bir öneme sahip iken, bilgi toplumunda bilgi stratejik bir kaynak haline gelmiştir. Uluslararası rekabet ucuz fiyat üzerinde şekillenme yerine, rakiplere oranla daha hızlı bilgi üretebilmeye dayanmaya başlamıştır (Porter, 1990: 12).

Bilgi toplumu; her türlü bilgiyi üreten, bilgi ağlarına bağlanan, hazır bilgilere erişen, erişilmiş bilgileri kolaylıkla yayabilen ve bilgileri her sektörde kullanan toplum olarak tanımlanmaktadır. Bu toplumda, toplumun tüm etkinliklerinde gerekli her tür bilginin gerektiği her an ve her koşul altında gereken kişilere ulaştırılabildiği bir toplum yapısıdır. Tüm gelişmiş ülkeler ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeleri için teknolojik bilgidен etkilenir hale gelmişlerdir. Teknolojik gelişmenin etkileri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, bunun etkinliği artarak devam etmektedir. Bu sebeple toplumlar, bilgi birikimlerini artırarak gelişmelerini tamamlamak, bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak, yaymak ve bunlardan teknoloji üretmek amacıyla yoğun bir rekabete girmişlerdir. Çağımızın gelişmiş ülkeleri, sanayi toplumu olmaktan çıkarak bilgi toplumu olma aşamasına ulaşmışlardır. İletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, bilgi toplumunun oluşturulmasında en önemli etken olmuştur. Bilgi, yaşadığımız çağın bir simgesi olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda meydana gelen bilgi patlaması araştırma-geliştirmeye verilen önemin bir sonucudur. Teknolojik gelişmenin bir ürünü olarak evlere kadar uzanan bilgi ağları bilgi çağının özelliği olarak algılanmaktadır. Bu bilgiler bilgi otobanları denen hızlı bilgi ulaşım ağları vasıtasıyla yapılmaktadır. Çağımızda bilginin değeri tüm diğer ekonomik araçların önüne geçmiştir (Göker, 2000: 4). Rekabet gücünün elde edilmesi büyük ölçüde ise sürekli yenilenen bilgi ile üretimin her aşamasında yaratılan yenilikler ile sağlanabilmektedir.

Artık rekabet gücü sürekli yenilik yaratabilen ve yeni ürünler tasarlayarak yeni marketlere açılabilen firmaların elinde bulunmaktadır. Bu firmaların yenilik üretme süreçleri karşılıklı yakın ilişkiler sonucunda meydana gelmektedir. Gelişmiş ülke

ekonomilerinde çeşitli bölgelerde bu yakın ilişkiler ile oluşan sanayi ağlarının içinde bulunduğu bölgesel yoğunlaşmalara bir çok örnek verilebilmektedir. Tüm bu bölgelerin kendilerine özgü özelliklerinin yanında en belirgin benzer özelliği, firmalar arası yakın ilişkilerin yarattığı sinerjinin, yenilikçi süreçte oynadığı rol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, günümüz rekabet gücü ve ekonomik gelişim sürekli bir yenilikçi yapıya, yenilikçi yapı bilgi ve teknolojiye bağlıdır. Bilginin ise en kolay şekilde üretildiği, transfer edildiği, paylaşıldığı ve yenilendiği ortam ise üretim networkleri olarak söylenebilir.

2.2 Üretim Ağları, Networkler

1970'lerden beri süre gelen KOBİ'lerin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bölgesel gruplaşmaları, araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Özellikle bu bölgelerde KOBİ'lerin yaygın olarak faaliyette bulunması ve kriz dönemlerinde firmaların mevcut pozisyonlarını korumada üst düzeydeki başarıları bu tür bölgelere olan ilgiyi büyük ölçüde arttırmıştır (Isaksen, 1996: 1).

Network kavramı, bir dizi tanımlanmış aktörün birbiri arasındaki karşılıklı ilişkiyi tanımlar. Bu tanımlamayı yaparken aktörlerin dışsal koşullarını da tanımlamaya ekler. Network içindeki aktörler, bireyler, gruplar, organizasyonlar, kurumlar, birlikler hatta toplumlar olabilir. Aktörler arasındaki ilişkiler içeriğe ve yoğunluğa göre karakterize edilebilir. Genel olarak networkler ürün, servis, enformasyon ilişkilerinin oluşturduğu bir karışım olarak düşünülür. Networkler yapısal olduğu kadar kültürel dirler. Oluştugu bölgenin karakteristik özelliklerini taşırlar (Bach, 1999: 2).

Önemi gittikçe artan anlamda, KOBİ'lerin yoğunlaştığı ve yüksek esnek teknolojiler kullanarak üretim yaptığı ve firmalar arası çeşitli ilişkilerin giderek geliştiği gruplaşma, üretim networkleri örnekleri genellikle 3. İtalya olarak da isimlendirilen bölgede, Silikon Vadisi, Hindistan Tamil Nadu ve birçok Kuzey Avrupa ülkesinde yer almaktadır. Bu gruplaşmalar ve yoğunlaşmalar 1980'lerden sonra KOBİ'lerin içinde yer aldığı networklerin kurulmasının önemini göstermiştir. Bu üretim ağları(networkler)

KOBİ boyutundaki işletmelerin ölçeksel olarak karşılaştıkları bir çok dezavantajdan kurtulmalarına olanak vermiş bu ağlar içerisinde kurulan ortak istihdam, hammadde alt yapı ve pazar olanakları grup içinde bulunanlara ekonomik bir güç katmıştır. Bu birliktelikler ile pazarlık güçleri artan firmalar bilimsel olarak network için de kurdukları ortak teknoloji merkezleri ve Ar-Ge birimlerince desteklenmişlerdir.

Bölgesel gruplaşmalar genellikle küçük ölçeklidirler. Her bir grubun içinde dominant rol oynayan sektörler mevcuttur. Bu dominant sektör veya firmalar çevresinde irili ufaklı alt yüklenici ve taşeron bir çok firma bölgesel üretim networkleri kurarlar. Bu oluşum bir üretim zincirinin halkaları olarak tasvir edilebilir. Üretim zincirinde bir çok firma kendi alanında uzmanlaşma yolu seçmektedir. Bu seçim beraberinde dışsal ekonomileri getirmiştir. Bu firmalar büyük bir üretim sisteminin parçaları gibi ama bireysel çalışmaktadırlar. Grup içinde firmalar, esnek üretim teknolojileri vasıtası ile üretim miktarlarını esnekleştirebilecekleri gibi aynı zamanda karşılıklı ilişkiler, üretim antlaşmaları ve taşeron ilişkiler ile de esnek bir ortak üretim süreci gerçekleştirebilirler. Esneklik, beraberinde değişken pazarlara adaptasyonu arttırarak, dolayısı ile rekabet gücünde önemli bir gelişmeye imkan tanımaktadır. Bu tür gruplaşmaların sonucunda firmalar, grubun yarattığı ölçek ekonomilerinden faydalanabilmiş, daha büyük pazarlara grup olarak açılabilmiş, sermaye imkanına grup olarak ulaşabilirken, çeşitli devlet teşviklerini bölgeye çekebilmiş, kalifiye istihdam pazarını bünyesinde barındırabilirken devlet alt yapı yatırımlarının bölgeye kaymasına sebep olabilmışlerdir (Berry, 1997: 8).

2.3 Sürekli Yenilik ve Yenilikçi Yapı

Bu gruplaşmaların ve üretim ağlarının meydana getirdiği en önemli çıktı, bilgi, bilginin transferi ile beraberinde getirdiği sürekli yenilikler olmuştur. Networkler içinde meydana gelen yenilikler, günümüz rekabet gücü anlayışında çok önemlidir. Grup içinde karşılıklı, interaktif, öğrenme süreci yenilikleri, yenilikler ise bölgenin rekabet gücünü etkileyecektir (Asheim ve Isaksen, 1997: 299). Bu yaklaşım aynı zamanda Porter tarafından da desteklenmiştir. Ona göre rekabet gücü yüksek derecede bölgesel

unsurlara bağılı olarak kazanılır ve sürdürülür. Ulusal ve bölgesel kültürel, akademik, kurumsal, ekonomik, farklılıklar bu sürece önemli derecede etki etmektedir. Porter, yenilik süreçlerinde meydana gelen dışsallıkların sonucu olarak meydana gelen bilginin rekabet gücü yaratmadaki önemi üzerinde vurgu yapar (Storper, 1995: 291). Günümüzde firma ve firmaların rekabet güçleri ile ilgili birçok çalışmaya imza atan Porter, “rekabet edebilirlik kavramını, toplumun hayat standardının yükseltilmesi” çerçevesinde irdelemiştir. Çünkü, bu kavramla anlatılmak istenen yetenek, Porter’a göre, toplumun yaşam kalitesini yükseltilmesine yarar. Bu çerçevede Porter, “ rekabet edebilirlik kavramını somut bir zemine oturtmuş ve prodüktiviteyi yükseltebilme becerisi olarak tanımlamıştır (Göker, 2001: 2). Prodüktiviteyi yükseltmek, ürüne ek özellikler kazandırabilme, üretimde verimliliği yükseltebilme, yüksek otomasyon düzeylerine ulaşabilme yeteneklerdir. Sayılan bu yetenek kategorileri ise tek bir kavramla ifade edilmiştir, Yenilik süreçlerinde yetkinlik kazanma. Prodüktivitesini yükseltebilen bir ulus uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü kazanabilir, prodüktiviteyi yükseltebilmek ise, yenilik süreçlerinde yetkinlik kazanmaya bağılı hale gelmiştir.

Yenilik, kavram olarak hem bir süreci(yenilemeyi/yenilenmeyi) hem de bir sonucu tanımlar. AB ve OECD kaynaklarına göre yenilik, süreç olarak, “bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi ifade eder. Aynı sözcük, bu dönüştürme süreci sonunda ortaya konan, pazarlanabilir, yeni ya da geliştirilmiş ürün, yöntem ya da hizmeti de anlatır. Diğer bir deyişle, yenilikler ister küçük (incremental), isterse köklü (radikal) olsun, en önemli özelliği pazarlanabilir olmasıdır.

Yenilik konusunda yapılan pek çok çalışmada, yenilik sürecinde, bilim ve teknolojinin oynadığı rol ön plana çıkarılmıştır. 18-19 Haziran 2001’de, Arlington, Virginia’da, National Science Foundation’ın düzenlediği bir seminerde ortaya konan tanım şu şekildedir : *Yenilik (İnovasyon), bilginin ürünlere, süreçlere (üretim yöntemlerine), sistemlere ve hizmetlere dönüştürülmesidir. Bu dönüşümde rol oynayan*

anahtar unsurlar bilgi, yetenekli işgücü ve altyapıdır. Bilim ve teknolojide yetkinleşmek yenilikçi yapıda yetkinleşmenin olmazsa olmaz şartıdır. Yenilik, imalatta produktivite artışını tahrik eder, bu da sırasıyla, ekonomik büyümeyi ve ulusal refahı getirir (Göker, 2001: 3).

2.4 Modern Yenilik Teorisi

Sürekli ürün ve süreç yenilikleri, ulusal ve bölgesel sürdürülebilir rekabet için en önemli unsurlardır. Günümüzde yeniliklerin ne düzeyde meydana geldiği ve yeniliklerin ne oranda kullanılabildiği çok önemli olmuştur. Yakın geçmişte, yeniliklerin ve yenilikçi yapıların, bir çok aktörün karşılıklı ve bir arada yaptığı ilişkiler sayesinde meydana geldiği kabul edilmiştir. Bu aktörler, üniversitelerden imalat atölyelerine, danışmanlık şirketlerinden kamusal şirketlere kadar yaygın bir ağı tanımlamaktadır.

“... modern yenilik teorisinin en önemli noktası yeniliğin sistematik olduğu yönündeki vurgudur. Bu bağlamda firma düzeyinde yenilikler, daha sonra firmalar ve daha geniş ölçekte, bir çok kurumsal yapı arası ilişkiler sayesinde geliştirilip ve sürekli hale getirilmektedir” (Wiig ve Wood, 1995: 1).

Modern interaktif yenilik sistemi, birçok kurumsal yapının karşılıklı ilişkileri esnasında oluşur. Diğer yanda ise Fordist sistemin geleneksel doğrusal yenilik modeli, yeniliklerin merkezine büyük bütçeli Ar-Ge faaliyetlerini koymuştur. Bu yüzden sürekli küçük ve büyük ölçekli işletmelerin yenilikçi yanları karşılaştırma yoluna gidilmiş, büyük olmak her zaman avantajlı görülmüştür. Doğrusal yenilik modeli yeniliğin, tasarlama, üretim ve pazarlama sürecinde, sekansiyel³ bir oluşum olduğunu tanımlar. Bu süreç uzmanlaşma ve ayrıştırma olarak karakterize edilmektedir. Araştırma ve geliştirme aralarında çok az düzeyde iletişim olacak şekilde üretimden ayrıdır (Isaksen, 1996: 15). Doğrusal yenilik modeline göre ne kadar çok ar-ge harcaması yapılırsa o kadar çok yenilik meydana gelecektir. Doğrusal yenilik modelini, Anderson ve Karlsson'ın (2002) incelemesindeki gibi şemalaştırılabilir:

---

³ Sekansiyel: ardışık, sırasal, dizisel Erişim: www.sozluk.web.tr Erişim Tarihi: 21.12.2004.

Zincir, formal ar-ge faaliyetleri ile başlarken büyük bütçeli uygulamalı araştırmalar ile devam etmektedir. Bu süreci takiben de ürün gelişmektedir. Bu üç evreden sonra ürün gelişimi ticarileşmekte ve yenilik tam bu noktada meydana gelmektedir. Önemli nokta, yeniliğin yalnızca mamullerde meydana geldiğinin düşünülmesinin Fordist döneme hakim olduğudur. Bir başka deyişle ürün yeni ise yenilikten söz edilmiş, üretim süreci ve / veya günümüz modern yenilik kavramının kapsadığı oluşumlar göz ardı edilmiştir. Ancak üzerinde önemle durulması gereken bu yenilik modelinin rekabetin koşulları üzerinde yaptığı etkidir. Firmalar yeni ürünleri Ar-Ge bölümlerinde geliştirip pazara sunmuşlar ve bu ürünlerin satışından önemli kazançlar elde etmişlerdir. Ancak belirli bir süre sonra malın üretiminde kullanılan yeni teknolojinin diğer üreticiler tarafından da taklit edilmesiyle malı ilk üreten firmanın tekeli gücü kaybolmuş, ürün standartlaşmış, rekabet artmış ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi zorunlu hale gelmiştir. İşte bu noktada daha öncede belirttiğimiz ölçek ekonomileri devreye girmiştir. Ölçek ekonomileri ile sağlanan maliyet avantajları ise beraberinde ucuz fiyat kaynaklı rekabet gücünü getirmiştir (Kumral ve Diğerleri, 1998: 34).

Bir çok iktisatçı, özellikle Halvorsen ve Lancave bu doğrusal soldan sağa yönlü yenilik modelinin günümüz şartlarına uygun olmadığını savunmuştur. Onlara göre yenilik, yukarıda şemada olduğu gibi yalnızca doğrusal olmadığı gibi soldan sağa tek yönlü de meydana gelmek zorunda değildir. Aksine kimi zaman yeniliği tetikleyici unsurlar ve itici güç talep piyasalarında, ve üretim süreçlerinde de gelebilmektedir.

Ayrıca modern yapıda yenilik yalnızca üründe değil aynı zamanda üretim sürecinde, pazarlama yöntemlerinde ve bunun gibi ticari faaliyetin birçok evresinde meydana gelebilmektedir. Bu yeni yenilik modeli, interaktif yenilik modeli, firmalara ve firmaların içinde bulunduğu networklere, onların birbirleri ile ve başka firma ve

networkler ile ilişkilerine doğrudan bağlıdır. Yeni modele göre yeniliğin gerçekleşmesi için belirli genel bir kural yoktur. D. Massey 1992 yılında yayınladığı çalışmasında, doğrusal yenilik modeli ve interaktif yenilik modeli arasındaki beş ana ayrımı şu şekilde yapmıştır:

0. Yeniliğin yalnızca araştırma ardından ticarileştirme gibi tek bir yolu yoktur. Aksine yenilik sürecinin her aşamasında fikirler ileri sürülüp geliştirilebilir.
0. Temel araştırmalar tek başlangıç aşaması değildir. Bu temel araştırmaların yenilik sürecinden bağımsız olduğu anlamına gelmemektedir.
0. Yeniliğin yalnızca başlangıç aşaması olması yerine, temel araştırmalar, yenilik sürecinin her aşamasında karşımıza çıkabilir, kullanılabilir.
0. Temel araştırmalar ve ticarileşme evreleri arasındaki ilişkinin doğrusal bir modelle anlaşılması oldukça güçtür.
0. Doğrusal yenilik modeli, yalnızca başlangıç evresindeki bireyleri yenilik sürecinde etkin olarak tanımlarken, modern interaktif modelde bireyler ve birden çok profesyonel üretimin tüm aşamalarında yeniliklerin meydana gelmesinde etkili olmaktadır.

Modern yenilik teorisi, doğrusal yenilik modelinin dayanakları olan büyük firmaların Ar-Ge birimleri, üniversiteler, araştırma kurumları, kalkınma ajansları, meslek odaları gibi kurumlar tarafından geliştirilen organize öğrenme süreçlerine ve bunun yanısıra dolaylı öğrenme olarak tanımlanan ve üretim ilişkileri sırasında paylaşılan enformasyon sonucu edinilen öğrenme sürecine aynı şekilde önem vermektedir. Çünkü bu teoriye göre, üretim ilişkileri sırasında paylaşılan enformasyon sonucu edinilen öğrenme süreci, firmaların yenilik geliştirme kapasitelerine önemli bir etki yapmaktadır. Bu tür yenilikler, özellikle KOBİ'lerin potansiyeli içinde olan küçük ve sürekli yeniliklerdir. Bu tür yeniliklerin geliştirilmesi için, kurumsallaşmış Ar-Ge faaliyetlerine ve yüksek düzeyde beceriye gerek duyulmamaktadır. Günümüzde bölgesel yoğunlaşmalarda KOBİ'ler etken ise küçük ancak sürekli yenilikler meydana

gelmektedir. Her ne kadar bu küçük ve sürekli yenilikler tek başlarına radikal değişimlere sebebiyet vermeyecek gibi düşünülse de, KOBİ'lerin aktivitelerinde, birlikte meydana getirdikleri toplu etki tasarım, verimlilik artışı, yadsınamayacak düzeyde olabilmektedir. Karşılıklı ilişkilerden, yaparak ve kullanarak öğrenme sonucunda yeniliklerin yayılması rekabet gücünü olumlu şekilde etkileyebilmektedir. Daha öncede bahsettiğimiz modern yenilik teorisinde, öğrenme süreci kurumsal ve kültürel çevreden bağımsız tutulmamaktadır. Bunun yanında, teknolojik yenilik, sosyal yeniliğin bir ürünüdür ve bölge içi ve bölgeler arası firma ilişkileri sonucunda meydana gelmektedir. Bu yüzden literatürde bir diğer adı interaktif öğrenme modeli olarak tanımlanmaktadır.

Radikal, küçük ve sürekli yenilikler ile organizasyonel köklü yeniliklerin bir arada oluşmasıyla ekonominin birden fazla sektörünü etkileyen veya sanayilerin gelişmesine neden olan değişiklikler, teknoloji sistemini değiştirmektedir. Yıllar boyunca etkisini sürdürecektir, kurumsal yapıların da değişmesini sağlayacak bütün ekonomi kapsamındaki bu değişimler tekno ekonomik paradigmanın değişmesi olarak tanımlanmaktadır (Kumral ve diğerleri, 1998: 19).

Bir firma açısından ele aldığımızda yenilik süreci, en az iki alt sistem ile açıklanabilmektedir. İlk alt sistem, firmanın yenilik yapma yeteneği ve firmanın tüm iç çevresi ile ilgilidir. İkinci alt sistem ise teknolojik, ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve kurumsal aktörleri kapsayan dış çevre ile ilgilidir (Saad ve James, 1997: 3). Firma, dış çevresindeki aktörlerden, ana firma ve taşeron firmalar, araştırma kurumları, yüksek öğrenim kurumları, kalkınma ajansları, çeşitli meslek odaları vb. enformasyon sağlayıp bunu bilgiye dönüştürmeleri, başka bir deyişle öğrenmeleridir. Firmaların ekonomik ilişki içinde buldukları firmalar ile paylaştıkları enformasyon, dış ortamdan sağlanan bir enformasyon türüdür ve firmaların küçük sürekli yenilikler geliştirmesinde önemlidir.

2.5 Mekansal Yakınlık ve Sektörel Yoğunlaşma

Network yapısının varlığı firmalar arasında enformasyon paylaşımının ifadesidir. Firmalar arasındaki enformasyon paylaşımı, mekansal yakınlık ile desteklenmektedir. Mekansal yakınlık, firmalar arası öğrenme ağının harekete geçirilmesinde ve bu şekilde kolektif bir öğrenme sürecinin ortaya çıkmasında anahtar bir role sahiptir. Coğrafik yakınlık, özellikle ana firma ve taşeron firma arasında yakın ve yenilikçi ağlar kurulmasında ve bunlar arasında kolektif öğrenme sürecinin oluşmasında çok önemlidir (Camagni, 1991: 133).

Dışsal ve uzmanlaşmış ortamdaki bu yenilik ağları, firmalara teknolojik ve ekonomik yarışta ihtiyaç duydukları tamamlayıcı değerleri sağlamaktadır. Yerel ortamın sağladığı bu tür kazançlara özellikle KOBİ'lerin ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü tam zamanında üretim sisteminde firmalar; ölçek ekonomileri ve düşük maliyet yerine esneklik, tasarım yoğunluğu, know how⁴ ve yüksek kaliteye dayalı bir rekabet politikası izlemektedirler. Ürünler siparişe göre yapıldığı için ürünlerde hem de süreçlerde sık sık değişimler söz konusudur. Yenilik süreçlerini hızlandıran bu rekabet yapısı, maliyet faktörü nedeniyle KOBİ'lerin firma dışı enformasyon ve bilgi kaynaklarına bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Bu yüzden özellikle KOBİ'lerin yenilik süreci yerel ortam tarafından desteklenmelidir. Yerel, ortam risklerin dağıtılmasına, kaynakların ve varlıkların birleştirilmesine, know how ve deneyimlerin paylaşılmasına yardımcı olmaktadır (Tödling, 1996: 75)

Bölgesel kalkınma teorilerinde, ekonomik faaliyetin mekansal yığılımı ve bu yığılımın sağladığı dışsal ekonomilere uzun zamandan beri önem verilmektedir.

Alfred Marshall, 1980'de ortak üretim faktörlerinin oluşturduğu havuzun, firmalara dışsal bir fayda sağladığını öne sürmüştür. Kendi öz kaynaklarıyla bu havuzu

---

⁴ Yapım bilgisi: Ekonomi alanında bir tür bilgi satışı veya kiralanması anlamına gelir. Bir kazanç ya da mülkiyet sağlamak isteyen bir kimse için yenilik veya gizlilik niteliği olan, bir patente konu olabilecek veya konu olmayacak durumdaki bir meslek veya sanayi ile ilgili bir tekniği gerçekleştirmek için elde edilmiş tüm bilgi ve üretim vasıtalarıdır. [http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/know how](http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/know%20how) Erişim Tarihi: 02.12.2004.

oluşturamayan firmalar, ortak havuzdan eşit olarak faydalanmaktadır. Böylece, hem üretim faktörlerinin niteliği zenginleşmekte hem de uzun dönemde faktör fiyatları düşmektedir. Dolayısı ile faktör verimliliği artmaktadır. Bir üretim sisteminin dışsal ekonomilerinin coğrafik yığılma ile güçlendirilmesi, yerelleşme ve şehirleşme ekonomileri olarak da tamınlanan yığılmış dışsal ekonomiler ortaya çıkarmaktadır. Marshall'a göre dışsal ekonomiler, dikey ve yatay olarak bağlanmış bulunan küçük firma gruplarının coğrafik yoğunlaşmasıdır (Harrison, 1992: 472).

Marshall'a göre coğrafik yığılmanın sadece ekonomik açıdan avantajı yoktur. Diğer bir avantaj, yerel üretim sisteminde işlem maliyetlerini azaltan karşılıklı paylaşılan bilgi ve güvenin, yerel sanayilerin gerekli kıldığı becerilerin ve sosyal niteliklerin yaratılmasını sağlayan sanayi atmosferinin, yeniliklerin geliştirilmesi ve bu yeniliklerin sanayi bölgelerinde yayılmasını kolaylaştırması ile ilgilidir. Böylece Marshall'ın analizinde sadece ekonomik öğelerin değil, bunun yanı sıra sosyolojik öğelerin de göz önünde bulundurulduğu görülmektedir (Asheim, 1997: 12).

Ekonomik faaliyetin belirli bir bölgede yığılmasından kaynaklanan olumlu dışsallıklar, modern yenilik teorisi tarafından da desteklenmektedir. Modern yenilik teorisi özellikle, öğrenme süreçlerine olan etkisi nedeniyle ekonomik faaliyetin yığılmasına önem vermektedir. Bu teoride yakınlığın, firmalar arasındaki enformasyon paylaşımını kolaylaştırdığı ve dolayısı ile öğrenme süreçlerini hızlandırdığı kabul edilmektedir.

3. EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİNDE REKABET GÜCÜ VE KOBİLER

3.1 Kobi Tanımı

Küçük işletmelerin tanımlanması ve büyüklük kriterlerinin saptanması tartışmalı bir konudur. Büyüklük ölçüsü olarak hangi kriterlerin alınacağı ve bunların miktar konusunda ülkemizde çeşitli görüşler bulunmaktadır (Dinçer, 1992: 314). KOBİ'lerin tanımı konusunda yaşanan karmaşa, sağlıklı bir envanter çalışmasının yapılmasında engel teşkil etmektedir. KOBİ statüsündeki işletmeler hakkında net verilerin toplanamaması literatürde yapılan araştırmalarda tutarsızlık yaratmaktadır. Bütün ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen, bugün Dünya literatüründe üzerinde görüş birliği sağlanmış KOBİ tanımı bulunmamaktadır (Sarıaslan, 1994: 12).

KOBİ tanımlaması yapmak birkaç ana sebepten oldukça güçtür. Birincisi, KOBİ sektörü homojen bir sektör değildir. Belli bir kriterlere göre yapılan bir tanımlama her zaman eksik kalabilmektedir. İkincisi bir çok ülkede çeşitli tanımlara uygun çeşitli büyüklükteki firma KOBİ olarak kabul edildiği için o ülkelerde kendi uluslarına ve bölgelerine özgü çeşitli kamusal ve hukuki destekleri kullanabilmektedir. Bu literatürde ve küresel boyutta kabul gören bir KOBİ tanımını varlığını güçleştirmektedir (Tewari, 2002: 10).

KOBİ'ler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Genel olarak KOBİ'ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (Uludağ, 1991: 14).

Yasal kurumsal ve kişisel birimlerce ülkemizde yapılan KOBİ tanımları standart değildir. Türkiye'deki KOBİ sayısına ilişkin değerlendirmeler çok çeşitli büyüklükleri içermektedir. Bu farklılıkların ortadan kaldırılması ve çalışmanın tutarlılığı için, çalışmada Devlet İstatistik Enstitüsü tanımı kullanılmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü Tanımı :

Nicel ölçü olarak çalışan işçi sayısı esas alınarak, 1-9 personel çalıştıran işletmeler, çok küçük işletme, 10-49 personel çalıştıranlar küçük, 50-99 personel çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletme ve 100 den fazla personel çalıştıran işletmelerde büyük işletme olarak tanımlanmıştır. "1985 yılında DİE tarafından yapılan tanımlamaya göre, 1-24 çalışanı olan işletmeler küçük, 25'ten fazla çalışanı olan işletmeler büyük işletme olarak kabul edilmiştir. 7 Mart 1998 tarih ve 23297 sayılı kararname ile KOBİ'lere tanım ve ölçüt getirilmiştir. Buna göre; imalat sanayiinde faaliyette bulunan işyerinde en fazla 150 işçi çalıştıran, arsa ve bina hariç kanuni kayıtlarına demirbaşlar toplamı 50 milyar TL'yi aşmayan işletmelerdir. DİE'nin yapmış olduğu en son sınıflandırmalarda ise işletmeler; çok küçük, küçük, orta boy ve büyük işletmeler olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Çok küçük işletme 1-9 arası, küçük işletme 10-49, orta boy işletme 50-99, büyük işletme ise 100'den fazla." Olarak tanımlanmıştır(Şimşek, 2002: 4).

Genelde KOBİ sınıflandırmaları istihdam üzerine kuruludur. Bunun sebebi bir çok KOBİ boyutundaki işletmenin diğer verilerine net olarak ulaşılamamasıdır.

3.2 KOBİ ve Rekabet

KOBİ'lerin önemi ilk kez 1970'lerde kavranmaya başlamıştır. 1970'lerde ekonomik krize bağlı olarak, 2. Dünya savaşının sona ermesinden beri desteklenen firmaların önemli bölümünün iflas etmesi, buna karşılık KOBİ'lerin - fazla etkilenmemesi dikkatleri KOBİ'lerin üzerine çekerek bu tür işletmelerin çok yönlü destek bulmalarına yol açmıştır. Verilen destekler ile güçlenen KOBİ'lerin sosyo ekonomik yapıda ki işlevleri daha belirgin biçimde anlaşılmağa başlanmıştır.

Günümüzde, küçük işletmeler denilince, eskiden olduğu gibi başarısız olduğu için büyüyememiş, küçük ölçeklerde kalmış işletmeler kastedilmemektedir. Tam tersine küçük işletmeler dinamik, yenilikçi, fırsatları zamanında değerlendirebilme kapasitesine sahip işletmelerdir.

Büyük ve dikey entegre olmuş yapıların bir çoğu artık eskimiş yapılardır. Kitle üretimi ve katı hiyerarşik üretim ve yönetim sisteminden, esnek üretim ve yönetim sistemine geçilmesiyle birlikte büyük örgütlenmelerin giderek fonksiyonel olarak birbirleri ile bağlantılı küçük alt birimlere ayrıldığı yeni bir model gelişmektedir. Böylece de 21. yy öngördüğü işletme tipleri ortaya çıkmaktadır. Bir çok büyük firmada günümüzde post endüstriyel sürece uyum göstermek için küçülme yolunu seçmiş hatta çoğu bu aşamada zorlanmıştır. Günümüzde küçük firmaların yönlendirdiği büyüme ve gelişme dönemi yaşanmaktadır. Küçük firmalar genelde atomize yarışçılar veya yüksek düzeyli karşılıklı ilişkilerin var olduğu yapıların üyeleri, veya teknolojik gelişimin temel taşları olarak düşünülmektedir (Pratten, 1991: 7).

Post-endüstriyel dönüşüm (sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş) sırasında, "ölçek ekonomisinden, ölçek ekonomisizliğine", geçilmektedir. "Daha büyük daha iyidir"den, daha büyük, etkisiz, yüksek maliyetli, gereğinden fazla bürokratik, esneklikten uzak ve hantal sonucuna ulaşılmıştır. Buradaki paradoks, bu durumun küresel çerçeveye geçerken oluşmasındadır. Daha geniş bir alanda daha küçük ve daha hızlı oyuncular başarılı olacaklardır. Bu nedenle, şirketler ayakta kalabilmek için, küçük ve orta ölçekli ya da kendilerini girişimciler ağı şeklinde yeniden örgütlenme içine girmişlerdir (Naisbitt, 1994: 8-10).

Çünkü;

1. Tüm dünyada ticari sınırların kalkması başlangıçta büyük şirketler için büyük bir fırsat gibi görüldüyse de, bu durum küçük şirketlere yaradı. Küçük şirketler, büyüklerin pazarlarına kolayca girebiliyorlar. Oysa eskiden yerel ve bürokratik engelleri (sınırları) aşmak için gereken maliyeti sadece büyük şirketler karşılayabilmekteydiler.

2. Bilgisayar ve telekomünikasyon araçları küçük şirketlere, büyük şirketlerle rekabet edebilmeleri için inanılmaz fırsatlar sunmaktadır.

3. Günümüzde kalite her yerde bulunabiliyor ve kopyalanabiliyor. Artık oyunun kuralı pazarda ve yenilikçilikte hızlı olmak. Bu ise hantal büyük şirketler için yeni bir dezavantajdır.

4. Küçük şirketler personel konusunda da avantajlıdır. Çünkü büyük bir şirkette çalışmak eskisi kadar prestijli olmaktan çıkmıştır. Kişinin daha çok sorumluluğa ve kontrole sahip olduğu ve işletmenin amacına daha çok katıldığı küçük bir şirkette çalışmak heyecan verici ve tatmin edicidir. Bugün en iyi elemanlar ya küçük bir şirkette çalışmakta ya da kendi işini kurmaktadır (Naisbitt, 94: 10-1).

KOBİ'ler ekonomik oldukları kadar sosyaldirler;

3.2 KOBİ'lerin Sağladığı Yararlar

KOBİ'lerin mikro ve makro bazda sağlamış olduğu belli başlı faydaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Farklı gelir grupları içerisinde denge unsuru olarak görev yaparlar. Bu denge hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan önem taşımaktadır.
- Bu işletmeler yeni fikir ve buluşların kaynağı olup, endüstride gereken esnekliğin ve yeniliğin sağlanmasına katkı sağlarlar.
- Bu işletmelerde işçi-işveren ilişkilerinin daha yakın ve olumlu bir ortamda geliştiği görülmektedir. Bu durum da sosyal problemlerin bu kesimde ortaya çıkmasını önlemektedir.
- Küçük birikimlerin doğrudan yatırıma aktarılmasında bu işletmeler önemli rol almaktadır.
- Uzun dönemde büyük endüstri işletmelerinin girdilerinin ve ara mallarının üreticisi konumuna gelerek onların gelişimini tamamlayıp, ekonomide yan sanayi oluşturabilmektedirler.
- Emek yoğun teknoloji ile faaliyette bulunmaları ve etkili kaynak kullanım özelliğine sahip olmaları nedeni ile istihdam oluşturarak işsizliğin azalmasına katkı sağlarlar.

- Üretim ve sanayileşmenin yurt geneline yayılmasında etkin bir araç olarak fonksiyon görürler.
  - Özel beceri ve teknik gerektirmeyen bazı malları üreterek ihtiyaçların karşılanmasını sağlarlar.
  - Daha çabuk karar verme olanaklarına sahip olduklarından ve daha az faaliyet giderleri ile çalıştıklarından hızlı ve ucuz üretimde bulunabilmektedirler.
- (Akgemici, 2001: 19).

3.3 KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ'ler, girişimcilerin yaratıcılık, risk üslenme, çalışma ve başarıma azmini ortaya koyan, değişimlere ve gelişimlere ayak uydurma özelliklerine sahip olan kuruluşlardır. KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında, sahip olduğu özellikler nedeni ile bir çok avantajlı ve dezavantajlı yönleri vardır (Syonzi, 1991: 17). KOBİ'lerin söz konusu avantaj ve dezavantajları aşağıda ana başlıklar altında sıralanmıştır:

KOBİ'lerin avantajları şunlardır;

- Müşteri ve personel ile daha yakın ilişkiler içerisine girebilmek, - Pazarlama, üretim ve hizmet konularında daha esnek olabilmek, Bunların yanında KOBİ'ler aşağıdaki ortam ve durumlarda da bir takım avantajlar sağlamaktadırlar:
- Büyük çaplı yatırımlara girmeden önce, yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olmasında,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesinde,
- Üretilen mal ve hizmetlerin pazarının sınırlı olmasında,
- Emegün mal ve hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olmasında,
- Üretilen mal veya hizmete olan talebin sınırlı olmasında,
- Kolay bozulan malların üretilmesinde yada pazarlanmasında,
- Personel ile yakın ilişkilerin gerekli olmasında,
- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunmasında,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayesine ağırlık verilmesinde,
- Desteklenmeleri aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmesinde,
- İşgörenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde kurulmasında,

meydana gelmektedir (Meredith, 1986: 5).

KOBİ'lerin Dezavantajları ise

- Yönetim yetersizliği,
- Olumsuz rekabet,
- Mevzuata hakim olamama ve bürokrasi,
- Kalifiye eleman eksikliği,
- Finanssal olanaksızlıklar ve sermaye yetersizliği,
- Araştırma ve Geliştirme faaliyetlerinin yetersizliği,
- Finanssal planlama ve bütçeleme açısından söz konusu olan eksiklik ve yetersizlikler,
- İşyeri veya faaliyette bulunulan alanın küçüklüğü,
- İhale, Fuar gibi bir takım etkinlikleri takip edememek,
- Danışman ve uzman personel istihdam edememe,
- Modern pazarlama etkinliklerini sergileyememek,
- Sermaye piyasalarından yeterince faydalanamama,
- Üretim ve satış arasındaki koordinasyonun tam sağlanamaması,
- Stratejik kararların sadece işletme sahip ve ortakların vermesi, orta ve alt kademe personelin görüş ve fikirlerinden tam olarak yararlanılmaması olarak,

belirtilebilir (Akgemici, 2001: 15-6).

KOBİ'lerin mevcut avantaj ve dezavantajlarının iyi şekilde incelenmesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin rekabet gücüne sahip endüstriyel gelişimi sürdürebilmesi için önemlidir. Günümüz yaygın üretim ölçeği KOBİ'lerin mevcut dezavantajlarının aşılması ve ortadan kalkması için çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ancak genel kaniya göre mevcut kısıtlar KOBİ'ler ve büyük ölçekli işletmeler arasında yaygın ve etkin bir üretim ağının kurulması ile aşılabilmektedir. Bu tür bölgelerde çeşitli ilişki biçimleri bulunmaktadır.

Tablo: 3.1 KOBİ ve BÜYÜK ÖLÇEKLİ İŞLETME İLİŞKİLERİ

KOBİ VE BÜYÜK ÖLÇEKLİ İŞLETME İLİŞKİLERİ
İmalatta Alt Kontrat İlişkisi(Subcontracting)
KOBİ'ler büyük ölçekli firmalara bazı tamamlayıcı parçalar tedarik ederler. Bu süreç esnasında büyük ölçekli firmalar, tedarikçilerine, teknolojik bilgi, kalite kontrol ve know how transferinde bulunur. Sabit, güven üstüne kurulu bu ilişki oldukça avantajlıdır.
Üretici / Müşteri ilişkisi
KOBİ'ler büyük ölçekli müşterilerine bitmiş ürünleri sunarlar. Büyük ölçekli işletmeler üretim sürecini geliştirecek ve ürünü geliştirecek yenilikler veya imkanlar konusunda üreticiyi bilgilendirme yoluna gidebilirler
Kontratlı Ar-Ge
Bazı büyük ölçekli firmalar kaynaklarını, küçük Ar-Ge ve danışmanlık şirketleri ne yönlendirerek Ar-Ge çalışmalarını sürdürme yolunu seçebilirler. Örn. Otomobil firmaları daha küçük ölçekli motor geliştirme kuruluşları ile, bazen de tıbbi ürünler üreten firmalar, çeşitli küçük kimya şirketleri ile bu ilişkileri yapılandırır.
İşbirliği geliştirme ilişkisi
Büyük firma ile küçük firmanın, büyük firma için üretilecek bir ürünün geliştirilmesinde örn: küçük yazılım ve dizayn şirketleri büyük bir otomobil ve bilgisayar firması ile ilişkide bulunabilir.
Büyük ve Küçük Firma Risk Ortaklıkları
Büyük ve küçük firma büyük firma için yeni bir ürün geliştirmek için bir arada çalışmaya başlar. Büyük firma finanssal kaynakları imalatı ve pazarlama kaynaklarını seferber ederken küçük firmada teknolojik know how ve dinamizm getirecektir. Neticede yeni ürün büyük firmanın diğer ürünlerine ek olacaktır. Belkide küçük firma tarafından üretilenektir
Desteklenen İkincil Ürünler(spin-off)
Büyük ölçekli firma, girişimcilere finanssal destek sağlayarak, kendileri için uygun görmedikleri teknolojilerin gelişip dağılması için yeni firmalar kurmalarını sağlar
(Venture Nurturing)
Ana firma yukarıda ki gibi yalnızca finanssal destekte değil aynı zamanda yeni firmanın, kendi dağıtım kanalını, yönetim ve organizasyon ve pazarlama tecrübe sinide kullanasına olanak tanır.
Personel Destekleme
Bazı Avrupa ülkelerinde büyük firmalar bölgelerinde ki KOBİ'lerin gelişmesi ve asiste edilebilmesi için tecrübeli yöneticileri tutar ve KOBİ'lerin hizmetine yönlendirir

Kaynak: Berry, (1997).

Yaygın ilişki biçimi taşeronlaşma ve alt yüklenici ilişkileri beraberinde uzmanlaşmayı getirmektedir. Güçlü bir taşeronluk sisteminin varlığı kültürel ekonomik ve politik unsurlara dayanır (Taymaz, 1993: 551). Bir çok bağ karşılıklı güven

ortamında kurulur ki bu da toplumsal bir alt yapıyı gerektirir. Aynı zamanda devletin taşeronluk sisteminde gösterdiği ilgide sistemin kurulması ve güçlenmesi için önemlidir. Taşeronluk sistemi sayesinde birçok küçük ve orta ölçekli işletme güçlenirken birçoğu da yeni kurularak uzmanlaşma yolunu seçecektir. Bu uzmanlaşma ise ilişkiler ağına dahil olan tüm işletmelerin rekabet gücünü arttıracaktır. Bölgesel kurulan üretim sistemlerinde meydana gelen çeşitli ilişki biçimleri ile büyük finansal kaynaklar ile sağlanan Ar-Ge araştırmaları kolaylaşabilmekte, eksik teknik kadro ve destek büyük ölçekli işletmeler tarafından tedarikçileri konumunda ki firmalara verilebilmektedir. Büyük riskler karşısında meydana çıkmayan yenilikler ise küçük firma ve büyük firmaları belirli bir ürünü üretmek için bir arada çalışması esnasında meydana gelebilmektedir. Risk ortaklıkları olarak anılan bu ilişki biçiminde bazen yaratılan yenilik KOBİ'ler tarafından oluşturulmuş olabilmektedir (Augier, 1999: 254).

Firmalar arası kooperasyonlardan en çok eğer kooperasyonun ürünleri bölge dışına veya ülke dışına satılıyorsa ortaya çıkacaktır. Ürünün talebi esnek değilse, firmaların maliyetleri düşürme güduları azalacaktır. Bir firma verimliliğini arttırıyorsa ve pazar payı artıyorsa, bireysel firmanın maliyet düşürmeden elde edebileceği kazançtan daha az bir toplam fayda elde edeceklerdir ki buda birliği bozacaktır. Ancak aksine bir sektörün malına olan talep esnek ise kooperasyonların toplam kazancı yüksek olacaktır. Dolayısı ile KOBİ'ler tarafından meydana gelen sektörel kooperasyonların başarısı bölge dışına yapılan satışlar ile ölçülebilir. Yapılan dışarı satışlar bölgeye kaynak sağlayacaktır (Berry, 1997: 17).

KOBİ'ler yapıları gereği hızlı savaşçılardır. Ancak bu savaşçıların Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde büyük desteklere ihtiyaçları olduğu ve mevcut engellerin bir an önce ortadan kaldırılması ile ekonomik atılım için yeni bir imkan sağlanacağı unutulmamalıdır. Rekabet konusunda agresif KOBİ'lerin rekabet güçleri ancak ve ancak irili ufaklı işletmeler ile yaptıkları yatay ve dikey ilişkiler sayesinde artabilmektedir. Günümüzde geçtiğimiz bölümlerde ayrıntısı ile verdiğimiz bu ilişkiler ağı yöresel, bölgesel, ulusal, hatta küresel boyutlarda olabilmektedir. Bir işletme rekabet gücü elde edebilmek için kendi kısıtlarını ve avantajlarını çok iyi bilmelidir. Kendi içsel

kısıtları ve içinde buldukları sosyo ekonomik ve coğrafik kısıtların varlığını iyi analiz eden birimler çıkış yollarını da çabuk bulabileceklerdir. KOBİ'leri bir çok rekabet gücü elde etme yolunda kısıtları olduğu literatürde de defalarca konu edilmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülke örneklerinde çıkış yolu için ise günümüz ekonomik şartlarına bağlı olarak ulusal üretim networklerinin kurulmasının KOBİ'ler düzeyinde öneminin benimsenmesi gerekmektedir. Hali hazırda ölçeksel kısıtları olan KOBİ'lerin bu oluşumlar ile en azından bu sorunu ortadan kaldırayabileceği düşünülmektedir. Günümüzde artık rekabet yalnızca kazan kaybet oyunu değildir (Caniels ve Romijn, 2001: 23). Taraflar çeşitli yollar ve ilişkiler sayesinde çeşitli karşılıklı kazanımlar elde edebilmektedirler. Bu açıdan yaklaşıldığında birlikte çalışma güdüsü sinerjik bir yapı çizecek, bölgesel rekabet gücünü destekleyecektir (Porter, 2000: 3).

3.4 Türkiye ve Ege Bölgesinde Veriler ile KOBİ'ler

Türkiye'de KOBİ istatistikleri göreceli olarak parçalı bir yapı arz ettiğinden ve az sayıda zaman serisi mevcut olduğundan zaman içindeki eğilimleri analiz etmekte zorluk çekilmektedir. Ancak, mevcut verilerin bir kısmı KOBİ kesiminin genel ekonomideki göreceli yerinin anlaşılmasına olanak tanımaktadır.

Tablo 3.2 TÜRKİYA KOBİ İMALAT SANAYİ VERİLERİ

TÜRKİYE KOBİ İMALAT SANAYİ VERİLERİ					
Yıllar	Toplam İstihdam	Toplam Katma Değer (Milyon TL)	Toplam Girdi	Toplam Çıktı	Ortalama İşgücü Maliyeti (Türk Lirası)
1989	233396	4824167	15525027	20349214	1169257
1992	272868	31796792	72952088	104748880	8311865
1995	262720	224577322	598656066	823233388	40171070
1997	302090	816640023	1944987521	2761627544	177661631
2000	300841	3333145735	8227109008	11560254743	891089471

KAYNAK: DİE Sektörel Raporlar 2003.

Yapılan tahminlere göre, hizmetler dahil KOBİ sektörü 2000 yılında toplam işletmelerin %98.82'ini oluşturmakta, toplam istihdamın %76.7'sini sağlamakta, ve yaratılan katma değer %37.7'ine karşılık gelmektedir. Coğrafi açıdan ele alındığında, KOBİ'lerin dağılımı nüfusun genel dağılımını yansıtmaktadır. Bu işletmeler toplam dağılımda sırasıyla %38 ve %17 olacak şekilde Marmara ve Ege Denizinin kıyı kesiminde yoğunlaşmışken İç Anadolu'da bulunan KOBİ'ler toplam sayının %16'sını, Akdeniz Bölgesindekiler %11, Karadeniz %9 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesindekiler %6'sını oluşturmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi kayıtlı ekonomik faaliyet bakımından son derece az gelişmiş bir bölgedir (Akgemci, 2001:9).

Tablo 3.3 EGE BÖLGESİ KOBİ İMALAT SANAYİ VERİLERİ

EGE BÖLGESİ KOBİ İMALAT SANAYİ VERİLERİ					
Yıllar	Toplam İstihdam	Toplam Katma Değer (Milyon TL)	Toplam Girdi	Toplam Çıktı	Ortalama İşgücü Maliyeti(Türk Lirası)
1989	41835	902444	2774299	3676742	186519
1992	52132	5686264	13676558	19362822	1423897
1995	52414	31834007	104242168	136076175	7036043
1997	58854	130750399	321982237	452732636	31507323
2000	53861	492572407	1205295667	1697868074	152122749

KAYNAK: DİE Sektörel Raporlar 2003.

2000 yılında Ülkemizde KOBİ'lerin işyeri sayısı bakımından %17 lik kısmına sahip olan Ege Bölgesi, aynı zamanda ulusal KOBİ istihdamının benzer şekilde %17 sine sahiptir. Bölge 1989-1997 yılları arasında sürekli bir istihdam artışına sahipken 1997 – 2000 yılları arasında bu eğilim azalma yönlü olmuştur. Dönem itibari ile toplam girdi ve çıktı rakamları birbirlerine paralel şekilde artarken 2000 yılında Ege Bölgesi KOBİ'leri imalat sanayiinde, ulusal KOBİ imalat sanayi çıktısının % 14.6'sı gerçekleştirilmiştir.

Ekonomilerin temel dinamiklerini oluşturan KOBİ'lerin, ekonomik, siyasi istikrar ve sosyal barışı sağlamada önemli rolleri söz konusudur. Aşağıda Türkiye'deki KOBİ'lerin ekonomideki yeri ve payına ilişkin olarak gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler arasında oransal olarak bir karşılaştırma yapılmıştır (Akgemici, 2001: 17-8).

Türkiye' de tüm işletmeler içinde KOBİ'ler %98,8 oranında bir ağırlığa sahip iken; bu oran ABD' de %97.2, Japonya' da % 99,4 ve AB ülkelerinden İngiltere' de % 96.0, Fransa'da %99,9 ve İtalya' da %97,0'dır. Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam istihdamdaki payı(hizmet sektörü hariç) % 45,6'dır. Bu rakam, ABD'de %50.4, Japonya' da %81.4 ve AB ülkelerinden İngiltere'de % 36, Fransa'da % 49,4 ve İtalya' da %56'dır. Katma değer içinde Türkiye'deki KOBİ'lerin payının % 37,7 olduğu görülürken; bu oran ABD'de %36.2, Japonya'da % 52 ve AB ülkelerinden İngiltere'de % 25, Fransa'da % 54 ve İtalya' da ise % 53'tür. Toplam yatırım içinde Türkiye'deki KOBİ'lerin payı %6.5'tir.Bu rakam ABD'de %38, Japonya'da %40 ve AB ülkelerinden İngiltere'de % 29.5, Fransa'da % 45 ve Almanya'da % 44' tür. Toplam krediler içerisinde Türkiye'deki KOBİ'lerin payı %4'tür. Bu oran ABD' de % 42, Japonya' da % 50 ve AB ülkelerinden İngiltere' de % 27, Fransa'da % 48, Almanya'da ise %35'tir. Toplam ihracat içinde Türkiye'deki KOBİ'lerin payı %8'dir. Bu rakam ABD'de % 32, Japonya'da % 38 ve AB ülkelerinden İngiltere'de %22, Fransa'da % 23, Almanya'da ise %31'dir. Gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomi içindeki payları ile Türkiye'deki KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki payları mukayese edildiğinde (yukarıdaki oranlar mukayese edildiğinde); Türkiye' deki KOBİ'ler ile gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler arasındaki uçurumu, yatırım içindeki payların, toplam krediler içindeki payların ve ihracattaki payların oluşturduğu görülmektedir. Türkiye' deki KOBİ'lerin toplam kredilerdeki, yatırımdaki ve ihracattaki paylarının Gelişmiş Ülkelere göre çok düşük olması bir anlamda Türkiye'deki KOBİ'lerin yönetim, pazarlama, finans gibi konularda sorunları olduğunu da ortaya koymaktadır (Köse ve Öncü, 1998: 137).

Bir başka açıdan Avrupa'daki ve Türkiye' deki KOBİ'ler karşılaştırıldığında, Türkiye' deki KOBİ'lerin daha düşük yönetim ve teknolojik seviyeye sahip olduğu

görülmektedir. Türkiye'deki KOBİ'lerin ciddi finanssal sorunlar olduğu gibi, bu KOBİ'lerin bilgiye ulaşmada, kalite altyapısında, ekonomik istikrar ve kaliteli işgücüne sahip olmada, yasal ve kurumsal faktörler bazında da kötü ve zor koşullarda oldukları görülmektedir (Bilgiç, 2003: 4).

4. EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ KOBİ'LERİ, LQ ANALİZİ

1970'lerden beri süre gelen özellikle KOBİ'lerin bölgesel gruplaşma eğilimi, politika yapıcılarını ve akademisyenlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. 1970'ler ve 1980'lerde özellikle 3.İtalya olarak adlandırılan bölge ve Silikon Vadisi örneklerinde görüldüğü gibi yöresel üretim ve teknoloji yoğun üretim üzerine yoğunlaşmış ve bu tür yoğunlaşmaların güç kazandığı görülmüştür. Hatta birçok endüstride KOBİ'lerin büyük işletmelere nazaran daha rekabetçi oldukları gözlenmiştir. Bölgesel yoğunlaşmaların KOBİ'lerin büyük işletmelere karşı başta finansal, kalifiye işgücü istihdamı, danışmanlık hizmetleri, yüksek Ar-Ge maliyetleri, alt yapı sorunları, çeşitli pazarlara giriş güçlükleri, organizasyonel eksiklikler gibi bir çok dezavantajını ortadan kaldırdığı üzerine bir çok platformda fikir birliği sağlanmıştır (Isaksen, 1996: 1).

Bölgesel yoğunlaşmalar, belli sektörlerde ve alanlarda faaliyet gösteren birçok firmanın bir araya gelmesi ile oluşur. Genelde bu alanlar çok geniş sınırları temsil etmezler ve bir biri ile ilişkili diğer sektörler ile ilişki içerisindedirler. Bu grupların içerisinde, bünyesinde irili ufaklı birçok firmayı bulunduran dominant bir iki sektör vardır. Grup içindeki firmalar, tedarikçiler, hizmet sağlayıcılar, üreticiler, karşılıklı yatay ilişkiler kurarak lokal üretim networkleri oluşturular. Bu networklerin içinde firmalar bir araya gelerek belirli bir konu üzerinde uzmanlaşmaları dışsal ekonomilerin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu beraberinde bir çok üretim unsurunu bünyesinde bulunduran bir havuzun oluşmasını sağlar. Tüm firmalar tek bir üretim birimi gibi bir arada bir birini tamamlar şekilde çalışmaktadırlar. Bu yüzden sektörün içinde firma sayısı arttıkça ilişkilerin artacağı varsayımı yapılır ise bir çok irili ufaklı uzman üretici tarafından kurulu bir grup, birçok avantajı sinerjik bir ortamda yaratabilir. Bu karşılıklı ilişkiler mevcut bilginin transferini yeni bilgilerin üretilmesini ve beraberinde bölgesel yenilik sistemini de, firmalar arasında güvene ve işbirliğine dayalı olarak geliştirebilir. Yenilik rekabet gücü anlamına geldiğinden bölge içinde ilişkiler sayesinde interaktif yenilik sistemlerinin gelişimi bölge içinde faaliyet gösteren KOBİ'ler için büyük önem

taşımaktadır. Bilginin güvene ve karşılıklı ilişkilere bağlı kolay ve sürekli transferi bu sürekli interaktif yenilik sistemini destekler şekilde meydana gelmektedir.

Bölgesel ekonominin gelişme trendini incelemek ve diğer bölgeler ile karşılaştırabilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu nicel metotlar, nüfus yansıtma tekniği, shift-share analizi, ekonomik baz analizi, Location Quotient, Girdi Çıktı Analizi, Optimizasyon Teknikleri, Kar Maliyet Analizi olarak sıralanabilir. Çalışma bu metotlardan LQ analizi yöntemini kullanarak Ege Bölgesi imalat sanayiinin sektörel bazda yoğunlaşma eğilimini KOBİ'ler düzeyinde analiz etmiştir. Bu analiz yöntemine ek olarak, yüksek yoğunlaşmaya bağlı olarak, rekabet gücüne sahip olduğu çıkarımında bulunulan belli başlı sektörler için LQ testi geliştirilerek, sektör bazında dönem içinde LQ değişim oranları açıklamaya katılmıştır.

4.1 Bölge Tanımı

İnceleme alanımız Ege Bölgesi, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün bölge için çizdiği sınırları benimsenmektedir. Çalışmada 22 Eylül 2002 yılında Resmi Gazete' de, 2002/4720 sayılı kararnameye getirilen ekte belirtilen ulusal bölge sınıflandırılması kullanılmıştır.

“Madde 1- Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacı ile ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır.

Madde 2- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller “Düzey 3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile dikkate alınarak “ Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır.

Madde 3- “Düzyey 3” kapsamındaki İstatistiki Bölge Birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il bir İstatistiki Bölge Birimini Tanımlamaktadır. “Düzyey 2” İstatistiki Bölge Birimleri, “Düzyey 3” kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 adettir. “Düzyey 1” İstatistiki Bölge Birimleri ise “Düzyey 2” İstatistiki Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 12 adettir. Bu kararın yayım tarihinden sonra kurulacak iller, yeni düzenleme yapıncaya kadar daha önce dahil olduğu istatistiki Bölge Birimi içerisinde değerlendirilecektir...” (Kavasoglu ve Diğerleri, 2003: 1)

Tablo (4.1) DİE NUTS Bölge Tanımlaması 1 Sayılı Cetvel

KOD	DÜZEY 1	DÜZEY 2	DÜZEY 3	
TR3				
TR31				
TR310		İZMİR	İZMİR	
TR32	EGE			
TR321			AYDIN	
TR322			DENİZLİ	
TR323		AYDIN	MUĞLA	
TR33				
TR331			MANİSA	
TR332			AFYON	
TR333			KÜTAHYA	
TR334			MANİSA	UŞAK

Kaynak: Kavasoglu ve diğerleri (2003).

Bu şekilde incelendiğinde, Ege Bölgesi Düzey 3’te tanımlanan, Aydın, Manisa Afyon, Kütahya, İzmir, Denizli, Muğla ve Uşak toplam sekiz ilimiz ile temsil edilmektedir. Kullanılan veriler yine DİE tarafından oluşturulan tabloların düzenlenmesi ile meydana gelmiştir.

4.2 Location Quotient Modeli

Model, günümüz iktisat teorisinde bölgesel ve yerel incelemelerde sıkça kullanılan bir yöntemdir.⁵ Model bir bölgede bir endüstrinin belli bir referans bölgeye

⁵ Model ile ayrıntılı çalışmalar için bakınız: www.hhh.umn.edu/centers/slp/projects/edweb/indcook.htm. Erişim tarihi: 09.10.2004.

göre yoğunlaşmasını gösterir. Bölgede incelenen endüstrinin yerel istihdam düzeyi ile ulusal düzlemde oranlarını karşılaştırır. Bu karşılaştırma ile bölgenin anahtar endüstrisini tanımlamak mümkün olabilmektedir. Genelde bölgesel iktisatçılar ve politika yapımcılar verilere daha kolay ulaşılabilirdiği ve daha sağlıklı verilerin bulunabilmesinden dolayı bu formülü imalat sanayiinde istihdam rakamlarını bağlı kalarak yoğunlaşma oranını ölçmede kullanmış bu şekilde bölgesel yerel sanayide öncü ve güçlü sektörleri tanımlayabilmişlerdir. Ancak günümüzde sektörler arası rekabet gücünün kıyaslanması yalnızca istihdam verilerine dayandırılmayacağından bu yöntem oldukça fazla eleştirilmiştir.⁶ İncelemeyi temel anlamı ile istihdam üzerine kurulu bir model ile yapmak yerine LQ oranını, istihdam, toplam çıktı miktarı, ve son olarak yaratılan katma değer değerlerini kullanarak geliştirmemizin sebebi, sadece istihdam verileri kullanılan LQ testi ile yapılan bulguların bir çok alanda rekabet gücünü tam olarak tanımlamakta yetersiz kalabileceğini düşünmemizdir. LQ denklemi ile, belli bir bölgedeki her hangi bir faaliyetin referans alınan bölgeye göre yoğunluğunu hesaplanabilmektedir.⁷ Bu bağlamda, toplam yaratılan katma değer ve toplam çıktı rakamları kullanılarak hesaplanan yoğunlaşma oranlarının klasik LQ testi sonuçlarına destek olacağı düşünülmüştür.

Location Quotient Ege Bölgesi için şu şekilde formüle edilmiştir:

$$LQ(i) = \frac{\frac{\text{Ege Bölgesinde (i) Endüstrisinin KOBİ İstihdamı}}{\text{Toplam Ege Bölgesi İmalat Sanayi KOBİ İstihdamı}}}{\frac{\text{Türkiye'de (i) Endüstrisinin KOBİ İstihdamı}}{\text{Toplam Türkiye İmalat Sanayi KOBİ İstihdamı}}}$$

(4.1) Location Quotient Formülü

LQ belli bir bölgede bir endüstrinin ulusal düzleme göre göreceli yoğunlaşmasını gösterir. Model bölgesel istihdamın sektörel dağılımını, istihdamın ulusal düzlemde sektörel dağılımı ile karşılaştırır. LQ testi, bölgede işgücünün verimli

⁶ Modelin tanımı ve eleştirileri için bkz. <http://www-rohan.sdsu.edu/faculty/fstutz/locationquot.html> Erişim Tarihi: 5.10.2004.

⁷ Modelin tanımı için bkz. <http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1046/j.1365-2400.2001.00265.x/abs/?jsessionid=k-LEf3f1ai9> Erişim Tarihi: 5.10.2004.

olduğu ve bölgeye istikrarlı bir talep yapısının hakim olduğu gibi iki ana varsayım kabul eder.

Eğer $LQ = 1$ ise bölgesel istihdamın ilgili endüstride ki payının, aynı sektörde ulusal düzlemde ki payı ile aynı olduğu görülmektedir. Eğer $LQ > 1$ ise istihdamın bu sektörde yoğunlaştığını, bölgede ilgili endüstrinin, talep edilenden fazla ürün ve hizmet imal ettiğini, imalat sürecinde uzmanlaştığını, ve bunun sonucunda bölge dışına ürünlerini satarak bölgeye ekonomik güç kattığı söylenebilmektedir. Aksi şekilde eğer $LQ < 1$ ise durum tam tersi olup, bölge talep ettiği mal ve hizmetleri bölge içinden temin edememekte bunun ötesinde bölge dışından ihtiyaçlarını karşılama yoluna gittiği söylenebilmektedir.⁸ Bu hesaplamaların yapılabilmesi için gerekli veriler :

- İlgili sektöre ait bölgesel istihdam sayısı
- İlgili sektöre ait ulusal istihdam sayısı
- Bölgesel istihdam sayısı
- Ulusal istihdam sayısı

4.3 Bulgular

Model için gerekli tablo verileri, DİE'nin 1989-2000 yıllarını kapsayan imalat sanayi verileri kullanılarak oluşturulmuştur. İnceleme dönemi 1989,1992,1995,1997, ve 2000 yıllarını baz almıştır. İlk olarak ilgili yıllara ait tüm imalat sanayi verileri çalışmada tanımlanan KOBİ tanımına uygun şekilde kümelenecek şekilde, ardından esas inceleme alanı Ege Bölgesi KOBİ imalat sanayi verileri oluşturulmuştur. Tüm LQ sonuçları bu tabloya bağlı kalınarak hesaplanmıştır. Tablo 4.3'de ISIC REV 2 düzeyinde imalat sanayi adları, yıllara göre tüm Türkiye imalat sanayi verileri ve Ege Bölgesi KOBİ imalat sanayii verileri KOBİ düzeyinde listelenmiştir. Mevcut verilerin 4.1'de ki LQ formülüne entegre edilmesi ile bulunan sonuçlar ise tablo 4.4' de belirtilmiştir.

---

⁸Model Yorumu için bkz. <http://garnet.acns.fsu.edu/~tchapin/urp5261/topics/econbase/lq.htm#calc> Erişim Tarihi: 15.10.2004

Tablo: 4.2 Yıllara ve Sektörlere Göre KOBİ Düzeyinde İmalat Sanayi İstihdam Sayıları(Kişi)										
No: SEKTÖR İSİMLERİ (ISIC REV 2)	TÜRKİYE İMALAT SANAYİ					EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ				
	1989	1992	1995	1997	2000	1989	1992	1995	1997	2000
311 GIDA MADDELERİ	32403	32228	29505	31008	29754	5988	5503	5689	6342	5792
312 DİĞER GIDA MADDELERİ	8877	10325	8291	9059	8713	1577	1634	1356	1589	1423
313 İÇKİ	2313	1836	2118	2099	2147	620	556	511	554	626
314 TÜTÜN	295	588	165	201	81	202	393	0	52	81
321 DOKUMA	26201	35273	34458	53882	57216	4483	6676	7656	12437	11774
322 AYAKKABI HARİCİ GİYİM EŞYASI	29747	41989	41941	33533	27365	5132	8854	10289	6020	4999
323 DERİ, DERİ BENZERİ KÜRK EŞYALARI	3667	3744	4397	5676	3855	433	691	848	1002	1125
324 AYAKKABI	2346	3031	3056	4278	4103	349	488	500	1057	1125
331 AĞAÇ VE MANTAR ÜRÜNLERİ	5253	6433	5470	6859	6138	767	992	1040	1048	895
332 AĞAÇ MOBİLYA VE DÖŞEME	2477	4247	4286	5306	5387	389	581	610	836	837
341 KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ	3249	3558	3822	4874	5061	432	671	626	710	765
342 BASIM YAYIN VE BUNLARA BAĞLI	5425	6092	5121	5263	6031	581	722	618	602	566
351 ANA KİMYA	1943	2173	1744	2394	2532	458	467	393	742	719
352 DİĞER KİMYASAL ÜRÜNLER	6585	6630	7201	7563	7741	631	888	968	705	688
353 PETROL RAFİNELERİ	0	0	0	0	165	0	0	0	0	0
354 ÇEŞİTLİ PETROL VE KÖMÜR TÜREVLERİ	1011	768	659	1106	1282	0	0	45	88	128
355 LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	4307	4390	3075	3655	3152	956	1125	714	748	617
356 BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ PLASTİK ÜRÜN	7795	10338	10791	11749	13359	1027	1257	1728	2008	1989
361 ÇANAK ÇÖMLEK ÇİNİ PORSELEN VB	728	820	1158	1392	1194	151	204	224	153	129
362 CAM VE CAM ÜRÜNLERİ	1302	1807	1926	2129	2591	113	195	183	221	163
369 TAŞ TOPRAĞA DAYALI DİĞER	18844	20292	20150	22089	21281	7284	8430	7911	8757	7361
371 DEMİR, ÇELİK METAL ANA	7577	7485	7654	7335	6904	1277	1288	1341	1807	1596
372 DEMİR VE ÇELİK DIŞINDA METAL ANA	3915	3317	3290	3443	3435	225	238	297	154	191
381 METAL EŞYA	18435	21316	19726	25515	28364	2480	2855	2511	2828	2931
382 MAKİNE	16739	18269	17718	20929	21478	3028	3384	3047	3669	3637
383 ELEKTRİK MAKİNELERİ VE AYGITLARI	9610	10963	10186	12787	12021	1039	1433	1027	1552	1584
384 TAŞIT ARAÇLARI	7741	10041	9055	12512	12602	1522	1786	1394	2078	1562
385 MESLEKİ, İLMİ ÖLÇME VE KONTROL ALETLERİ	1637	2097	2805	2062	3237	292	478	607	422	601
390 DİĞER İMALAT	2974	2818	2972	3382	3652	459	383	301	373	269

Kaynak: DİE Sektörel Raporlar, 2003

LQ ile belirli bir alanda, bir bölgede veya bir şehirde ki spesifik bir endüstrinin yoğunlaşmasını analiz edebilmekteyiz. LQ, birbirinden farklı iki bölgenin ve iki aktivitenin karşılaştırmasını ve dağılımını istatistiki bir şekilde yapar. Görüldüğü gibi bölgeyi klasik LQ istihdam sonuçları üzerinden yorumlarsak, sektörler için çıkan oranların 2000 yılı için birden büyük olanları, 311, 313, 314, 321, 322, 323, 324, 351, 355, 369, 371, 385 numaralı imalat sektörlerine aittir (Tablo 4.4).

Tablo 4.3 EGE BÖLGESİ KOBİ İMALAT SANAYİ LQ SONUÇLARI

EGE BÖLGESİ KOBİ İMALAT SANAYİ LQ SONUÇLARI					
Sektör No/İsim(İSIC REV 2)	89	92	95	97	2000
311 GIDA MADDELERİ	1,03	0,89	0,97	1,05	1,09
312 DİĞER GIDA MADDELERİ	0,99	0,83	0,82	0,9	0,91
313 İÇKİ	1,5	1,59	1,21	1,35	1,63
314 TÜTÜN	3,82	3,5	0	1,33	5,59
321 DOKUMA	0,95	0,99	1,11	1,18	1,15
322 AYAKKABI HARİCİ GİYİM EŞYASI	0,96	1,1	1,23	0,92	1,02
323 DERİ, DERİ BENZERİ KÜRK EŞYALARI	0,66	0,97	0,97	0,91	1,63
324 AYAKKABI	0,83	0,81	0,82	1,27	1,53
331 AĞAÇ VE MANTAR ÜRÜNLERİ	0,81	0,81	0,95	0,78	0,81
332 AĞAÇ MOBİLYA VE DÖŞEME	0,88	0,72	0,71	0,81	0,87
341 KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ	0,74	0,99	0,82	0,73	0,84
342 BASIM YAYIN VE BUNLARA BAĞLI	0,6	0,62	0,6	0,59	0,52
351 ANA KİMYA	1,32	1,12	1,13	1,59	1,59
352 DİĞER KİMYASAL ÜRÜNLER	0,53	0,7	0,67	0,48	0,5
353 PETROL RAFİNELERİ	0	0	0	0	0
354 ÇEŞİTLİ PETROL VE KÖMÜR TÜREVLERİ	0	0	0,34	0,41	0,56
355 LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	1,24	1,34	1,16	1,05	1,09
356 BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ PLASTİK ÜRÜN	0,74	0,64	0,8	0,88	0,83
361 ÇANAK ÇÖMLEK ÇİNİ PORSELEN VB	1,16	1,3	0,97	0,59	0,6
362 CAM VE CAM ÜRÜNLERİ	0,48	0,56	0,48	0,53	0,35
369 TAŞ TOPRAĞA DAYALI DİĞER	2,16	2,17	1,97	2,03	1,93
371 DEMİR, ÇELİK METAL ANA	0,94	0,9	0,88	1,26	1,29
372 DEMİR VE ÇELİK DIŞINDA METAL ANA	0,32	0,36	0,45	0,23	0,31
381 METAL EŞYA	0,75	0,7	0,64	0,57	0,58
382 MAKİNE	1,01	0,97	0,86	0,97	0,95
383 ELEKTRİK MAKİNELERİ VE AYGITLARI	0,6	0,68	0,51	0,62	0,74
384 TAŞIT ARAÇLARI	1,1	0,92	0,77	0,85	0,69
385 MESLEKİ, İLMİ ÖLÇME VE KONTROL ALETLERİ	0,79	1,19	1,08	1,05	1,04
390 DİĞER İMALAT	0,86	0,71	0,51	0,57	0,41

İlgili sektörler için istihdam yoğunluğunu gösteren LQ rakamlarına dayanarak, bu sektörlerde 2000 yılında faaliyette bulunan KOBİ'lerin bölge için başarılı ve önemli işletmeler olduğu ve bu sektörlerin bölgede yoğunlaşmalarının sonucu, göreceli olarak alanlarında uzmanlaşmış olduğu söylenebilir. Bu sektörlerin yoğunlaşması karşılıklı ilişkiler ve bilgi transferi ile yenilik kapasitelerini güçlendirdikleri buna bağlı olarak da rekabet gücü elde ettikleri varsayımı yapılabilmektedir. Ege bölgesinde bu sektörler tarafından imal edilen ürünler bölgenin mevcut söz konusu ürüne olan talebini karşılayabilmektedir. Bunun ötesinde genel kanyaya göre bölge, bölge dışında da bu sektörler tarafından üretilen ürünleri satabilmekte bölgeye dışarıdan kaynak getirebilmektedir.

Tablo: 4.4 2000 YILINDA LQ>1 OLAN SEKTÖRLER (İSTİHDAM)(EGE)

2000 YILINDA LQ>1 OLAN SEKTÖRLER (İSTİHDAM)(EGE)					
Yıllar	1989	1992	1995	1997	2000
(311) Gıda Maddeleri	1,03	0,89	0,97	1,05	1,09
(313) İçki	1,5	1,59	1,21	1,35	1,63
(314) Tütün	3,82	3,5	0	1,33	5,59
(321) Dokuma	0,95	0,99	1,11	1,18	1,15
(322) Ayakkabı Harici Giyim Eşya	0,96	1,1	1,23	0,92	1,02
(323) Deri, Deri Benzeri Kürk Eşya	0,66	0,97	0,97	0,91	1,63
(324) Ayakkabı	0,83	0,81	0,82	1,27	1,53
(351) Ana Kimya	1,32	1,12	1,13	1,59	1,59
(355) Lastik Ürünleri	1,24	1,34	1,16	1,05	1,09
(369) Taş Toprağa Dayalı Diğer	2,16	2,17	1,97	2,03	1,93
(371) DEMİR, ÇELİK ANA METAL	0,94	0,9	0,88	1,26	1,29
(385) Mesleki ve İlimi ölçme ve kontrol aletleri	0,79	1,19	1,08	1,05	1,04

Bölgenin LQ verilerinin günümüze en yakın 2000 yılına göre en yüksek olduğu ilk iki sektör ise, sırası ile 314 Tütün Sanayi, ve 369 Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Sanayidir. Bu bize bölgenin KOBİ istihdamının bu sektörlerde göreceli olarak daha fazla yoğunlaştığını ve bu sektörlerin bölge için itici sektörler "yıldız"⁹ olduğunu gösterir.

⁹ "stars" bir çok çalışmada bölgede öne çıkan sektörlerle verilen addır. Tanım için bkz. www.rri.wvu.edu/webBook/Giarratani/chaptereight.htm#app8-2 Erişim: 12.11.2004.

Ancak bu sonuçların doğrudan günümüz rekabet gücünü tanımlamada eksik kaldığını düşünürsek çalışmada bulunan diğer bulguların incelenmesi ve bir arada yorumlanması gerekmektedir. Bu bağlamda klasik LQ hesaplamasını iki ayrı kritere bağlı hesaplayarak, mevcut bulunmuş sonuçların desteklenmesi gerekmiştir. Aşağıda ki tabloya bakıldığında, dönem boyunca DİE verilerine dayanarak elde edilen Toplam Katma Değerlerinin LQ formülüne entegrasyonu ile elde edilen hesaplamaların sonuçları şu şekildedir. 2000 yılında LQ>1 olan KOBİ imalat sanayi sektörlerinin, yarattıkları toplam Katma Değere göre yapılan hesaplamalarda LQ değerinin birden büyük olduğu sektörler, 311, 314, 321, 324, 351, 355, 369, 371, 385 numaralı sektörler olup ilk iki sırayı, 314 Tütün Sanayi ve 371 Demir Çelik Ana Metal Sanayi kollarının aldığını görebilmekteyiz. Bu bize 2000 yılında, Ege Bölgesinde söz edilen bu iki sektörün göreceli olarak daha yoğun şekilde katma değer yarattığı sonucunu gösterir.

(Tablo 4.5) Katma Değer Verileri ile LQ sonuçları.

2000 YILINDA LQ>1 OLAN SEKTÖRLER (KATMA DEĞER)(EGE)					
Yıllar	1989	1992	1995	1997	2000
(311) Gıda Maddeleri	1,31	1,24	0,36	1,19	1,10
(313) Diğer Gıda Maddeleri	1,72	1,92	1,98	1,29	0,98
(314) Tütün	4,82	4,72	0,00	5,21	6,77
(321) Dokuma	1,37	0,89	1,38	1,21	1,02
(322) Ayakkabı Harici Giyim Eşya	0,83	0,85	1,08	0,90	0,90
(323) Deri,Deri Benzeri Kürk Eşya	0,99	1,02	1,08	0,87	0,99
(324) Ayakkabı	0,56	0,43	0,75	1,05	1,39
(351) Ana Kimya	0,84	0,51	0,84	1,88	1,98
(355) Lastik Ürünleri	1,06	1,08	1,13	2,67	1,78
(369) Taş Toprağa Dayalı Diğer	1,97	1,70	1,95	1,74	1,64
(371) Demir, Çelik Ana Metal	1,05	0,71	0,63	1,06	2,07
(385) Mesleki ve İlimi Ölçme ve Kontrol Aletleri	0,64	0,75	0,79	0,55	1,23

Benzer şekilde DİE verilerinden elde edilen Toplam Çıktı rakamlarının aynı hesaplamada kullanımı ulusal düzlem ile bölgenin karşılaştırmasını kolaylaştırırken verimliliği de gözler önüne serebilmektedir. Çıkan sonuçlara göre, 311, 313, 314, 321, 324, 351, 355, 369, 371 numaralı sektörlerin 2000 yılı için LQ değerleri birden büyüktür. İlk iki sırayı ise 313 İçki Sanayi, 314 Tütün Sanayi almaktadır. Bu sektörlerde faaliyette bulunan KOBİ'ler için de Türkiye' de ilgili sektörlerde faaliyette bulunan KOBİ'lere oranla daha fazla toplam çıktı ürettikleri söylenebilir.

(Tablo 4.6) Toplam Çıktı Verileri ile LQ sonuçları

2000 YILINDA LQ>1 OLAN SEKTÖRLER (TOPLAM ÇIKTI)(EGE)					
Yıllar	1989	1992	1995	1997	2000
(311) Gıda Maddeleri	1,31	1,16	1,32	1,22	1,13
(313) İçki	2,62	5,50	3,10	3,17	8,87
(314) Tütün	5,31	4,88	0,00	4,13	6,81
(321) Dokuma	1,56	1,04	1,22	1,38	1,25
(322) Ayakkabı Harici Giyim Eşya	0,80	0,83	0,75	0,71	0,80
(323) Deri, Deri Benzeri Kürk Eşya	0,66	1,36	1,24	0,87	0,93
(324) Ayakkabı	0,55	0,41	0,70	1,00	1,57
(351) Ana Kimya	0,64	0,51	0,80	1,22	1,43
(355) Lastik Ürünleri	0,90	0,91	0,93	1,99	1,64
(369) Taş Toprağa Dayalı Diğer	1,92	1,61	1,41	1,56	1,37
(371) Demir, Çelik Ana Metal	1,25	0,89	0,91	1,27	1,91
(385) Mesleki ve İlimi Ölçme ve Kontrol Aletleri	0,48	0,68	0,66	0,47	0,92

LQ ile belirli bir alanda, bir bölgede veya bir şehirde ki spesifik bir endüstrinin yoğunlaşmasını analiz edebilmekteyiz. Bu bakış açısı ile istihdam verileri ile hesaplanan LQ sonuçları ve yorumlarını desteklemesi amacı ile yapılan Katma Değer ve Toplam Çıktının bölgede sektörel yoğunlaşmasını gösteren LQ hesaplamalarında öne çıkan sektörlerin bir araya getirilmesi ile aşağıda ki tablo oluşturulmuştur. Tablo 4.8' de istihdam verileri ile yapılan 2000 yılına ait LQ hesaplamalarında sonucu 1'den büyük sektörlerin aynı yıl için katma değer ve toplam çıktı yoğunlaşma oranları birden büyük olanları gösterilmiştir. Diğer bir deyişle 2000 yılında her üç kritere göre LQ oranı birden büyük olan sektörler listelenmiştir. Bu tablo 4.5, 4.6 ve 4.7 numaralı tabloların özeti şeklindedir.

(Tablo 4.7) 2000 Yılında inceleme kriteri olarak alınan 3 kritere göre çıkan sonuçlar.

ÜÇ KATEGORİYE GÖRE LQ>1 OLAN SEKTÖRLER	1997/2000	
	2000 YILI LQ (İSTİHDAM)	(- / +)
(311) Gıda Maddeleri	1,09	+
(314) Tütün	5,59	+
(321) Dokuma	1,15	-
(324) Ayakkabı	1,53	+
(351) Ana Kimya	1,59	SABİT
(355) Lastik Ürünleri	1,09	+
(369) Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Ürünler	1,93	-
(371) Demir Çelik Ana Metal Sanayi	1,29	+

Belli bir bölgenin belli bir faaliyetinin ulusal düzleme göre oranını tanımlayan LQ formülü ile çeşitli yorumlar yapılabilir. Yukarıda sıralanan sektörlerin tablodaki verilerine bakıldığında tüm seçilen alanlardaki (Toplam katma değer, istihdam ve toplam çıktı) oranların bir' den büyük olması bize bu sektörlerin her alanda ulusal düzlemde rekabetçi bir çizgide olduğunu göstermektedir. Bu, yatırımların bu alana doğru yöneldiğinin bir göstergesidir. Sektörde faaliyette bulunan işyerlerinin istihdam oranları ise ülke bazından yüksek olarak çıkmıştır. İstihdamın verimli olarak kullanıldığı varsayımı altında, bu bize istihdamın bu sektörlerde yoğunlaşmaya gittiğini, bu sektörlerin daha fazla iş yaratabildiğini ve bölgede talep edilen ürünlerin bölge içinden sağlandığını ve hatta üretilen ürünlerin fazlasının bölge dışına satıldığını göstermektedir. Yine sektörün diğer sonuçlarına bakıldığında yaratılan katma değer dönem itibari ile ülke geneline göre daha yüksek olmuştur. Toplam çıktı rakamlarının yüksek oluşu bu sonucu destekler biçimdedir. Tüm bu veriler dikkate alındığında sektörün, kalifiye işgücünü çalıştırarak, yüksek toplam çıktı ve katma değer rakamlarına ulaşabildiği söylenebilir. Bu sanayi yoğunlaşmalarının beraberinde getirdiği sinerjik ortam, firmalar arası yakın ilişkileri ve bilgi transferini hızlandırmış, sektörde faaliyette bulunan işletmeleri alanlarında uzmanlaşmaya yönlendirmiştir. Uzmanlaşma ise beraberinde yenilikleri ve fiyat dışı diğer başka rekabet gücü avantajlarını doğurmuştur.

Yapılan analizi bir adım daha ileriye götürerek mevcut bulunan sonuçların tutarlılığı literatürde sıkça kullanılan bir diğer formülün kullanılması ile desteklenmeye çalışılmıştır. LQ sonuçları yukarıda yıl bazında hesaplanmış ancak yalnızca 2000 yılı ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu sonuçlar bize seçilen ve öncü sektörler olarak tanımlanan sektörlerin bölge için yakın geçmişte kilit sektörler olduğunu tam olarak göstermemektedir. Bir sektörün LQ verileri bir dönem için 1'den büyük olabilir ancak sonuç olarak bize bu sektörün incelenen dönem içinde gelişmekte mi yoksa gücünü kaybetmekte mi olduğunu tam olarak söylememektedir. Bu yaklaşıma dayanarak, istihdam verileri ile yorumladığımız orijinal LQ testi 1989-92-95-97 ve 2000 yılları için başarılı seçilen sektörler için ayrı ayrı yıllara ait istihdam verileri kullanılarak

hesaplanmış, bu yıllar arasında mevcut değişim oranları karşılaştırılarak ön plana çıkan sektörlerin gelişme trendi incelenmiştir.

Kullanılan formül:

$$\Delta LQ_i = [(LQ_{i^y} / LQ_{i^g}) - 1] * 100 \quad (4.2)$$

ΔLQ : LQ 'de değişimin yüzdesi

i : sektör

y : yakın dönem

g : baz alınan dönem

(Tablo 4.8) İncelenen Dönem İtibari ile LQ değişim yüzdeleri.

SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA DÜZEYİ DEĞİŞİMİ %				
Sektör	89-92	92-95	95-97	97-00
311	-15,35	7,52	7,94	3,45
314	-9,2	-249,84	24,69	76,23
321	3,64	11,05	6	-3,08
324	-2,69	1,45	35,34	17,19
351	-16,91	0,41	29	-0,3
355	7,68	-15,25	-10,8	3,92
369	0,83	-10,5	3,29	-5,33
371	-4,39	-2,56	30,55	2,07

Yukarıda ki tablo 4.9' da istihdam verileri kullanılarak 2000 yılı hesaplanan LQ oranı birden büyük sektörlerin dönem içinde seyri verilmiştir. Tablo 4.9' da incelenebildiği gibi, 1997'den 2000'e LQ değişimleri üç sektör dışında pozitif gerçekleşmiştir. 311 Gıda Maddeleri Sanayi, 314 Tütün Sanayi, 324 Ayakkabı Sanayi 355 Lastik Ürünleri Sanayi, 371 Demir ve Çelik Metal Ana Sanayi, 1997-2000 yılları arasında bölge için diğer üç sektöre oranla daha önemli bir yere sahiptirler. Bu sektörler hem katma değer yaratma hem de toplam çıktı yaratma konusunda diğer Türkiye KOBİ'lerine oranla daha başarılı olmalarının yanında bölge içinde gelişimlerini sürdürmektedirler. Dolayısı ile bu beş sektörün rekabet güçlerini geliştirdikleri söylenebilmektedir.

(Tablo 4.9) Güç Kazanan ve Kaybeden Sektörler

2000 Yılında LQ>1 Olan Sektörlerin 1997-2000 Yılı Arası Pozisyonu	
GÜÇ KAZANANLAR	GÜÇ KAYBEDENLER
(311) GIDA MADDELERİ SANAYİ	
(314) TÜTÜN SANAYİ	
	(321) DOKUMA SANAYİ
(324) AYAKKABI SANAYİ	
	(351) Ana Kimya Sanayi
(355) LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	
	(369) TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI DİĞER SANAYİ
(371) DEMİR VE ÇELİK METAL ANA SANAYİ	

351 Numaralı Ana Kimya Sanayi ise 1997, 2000 yılı içerisinde pozisyonunda çok az bir değişim yaşamış, sektörün bölgede yoğunluğu 0.3% oranında azalmıştır. Bunun yanında, bir dönem bölgenin en önemli sektörlerinden biri olan 321 Dokuma Sanayiinde ki güç kaybı çıkan sonuçlar ile söylenebilir. Bir diğer gücünü son dönemde kaybetmiş olan sektör 369 Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Sanayi olarak belirtilebilir.

Dönem içinde negatif eğilim gösteren sonuçlar bulduğumuz ve güç kaybeden üç sektörün, LQ değişim oranlarını dönem içinde daha önce hesaplanan Katma Değer verilerini kullanarak yaptığımızda ise, sonuçlar yukarıda verilen sonuçlar ile bir sektör hariç tutarlılık göstermektedir. Tablo 4.11' de belirtildiği gibi gerçekte bu üç sektör bölge için önemli sektörler olmalarına rağmen bölge için önemini kaybetmeye başlamış ve rekabet gücü 1997'ye oranla azalmıştır. 321 Dokuma Sanayiinde faaliyette bulunan KOBİ'ler 1997-2000 yılları arasında katma değer yaratma kapasitesini yaklaşık % 16.23 oranında kaybetmiştir. Aynı şekilde 369 Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Sanayiinde katma değer yaratma kapasitesini % 5.71 oranında kaybetmiştir.

(Tablo 4.10) Katma Değere Göre 1997-2000 LQ Değişimi

Yoğunlaşması Azalan Sektörlerin Katma Değer Yaratma değişimi			
Sektörler	321	351	369
LQ 1997	1,21	1,88	1,74
LQ 2000	1,02	1,98	1,64
DEĞİŞİM %	-16,23	5,51	-5,71

Diğer bir değişle, bölgede söz konusu sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin yarattığı katma değerin yoğunlaşması, ülke bazında aynı sektörde ve aynı ölçeklerde faaliyet gösteren işletmelerin gerisinde kalmamış, ancak gittikçe dönem itibari ile gücünü kaybetmiştir. Bir diğer taraftan son dönemde yoğunlaşması çok az miktarda azalan 351 Ana Kimya Sanayiinde faaliyette bulunana KOBİ'lerin yarattığı katma değer artarak mevcut sonuca ters bir gelişme göstermiştir. Ancak bu gelişmenin sebebi, dönem itibari ile Ana Kimya Sanayiinde bölgesel yoğunlaşmanın yalnızca %0.3 azalma göstermiş olması olarak gösterilebilir. Diğer bir değişle sektörde faaliyette bulunan KOBİ istihdamı yoğunlaşması oldukça düşük seviyede azaldığından, katma değer yaratma kapasitesinde düşüş yönlü bir gelişme yaratmadığı söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İktisadi üretim sistemindeki son dönemde incelenen gelişmeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayi organizasyonlarını yapısal, organizasyonel ve yönetsel anlamda değişim için büyük baskı altında tutmaktadır. Bir çok gelişmiş ülke örneğini takiben bir çok gelişmekte olan ülke sanayisi bu değişime hızlı şekilde adapte olabilmektedir. Genel eğilim Fordist üretimin üretim birimi olan büyük ölçekli organizasyonların küçülerek, kimi zamanda üretim süreçlerini firma dışına kaydırarak(outsourcing), yetileri doğrultusunda belirli sektörlerde yoğunlaşması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ölçeksel küçülme ve yatay entegrasyon 21. yy işletme anlayışını, esnek işletme organizasyonunu, beraberinde getirmektedir. Mevcut büyük ölçekli işletmeler kimi zaman küçülerek kimi zamanda üretimlerini küçük ve orta ölçekli, alanında uzmanlaşmış firmalara kaydırarak ve çeşitli iş kontratları yaparak yeni bir üretim sistemi meydana getirmişlerdir. Yakın geçmişte bu gelişmeler ile birlikte esnek firma özelliklerini doğasında taşıyan KOBİ'lerin iktisadi faaliyette önemi her geçen gün artmış, bu firmaların kurduğu üretim ve bilgi networkleri günümüz üretim sistemine yön vermektedir.

Diğer taraftan bölgesel iktisatçıların önemle üzerinde durdukları, günümüz üretim faktörü bilgi, sürekli yeniliklerin ve beraberinde rekabet gücünün en önemli üretim faktörü haline gelmiştir. Yaygınlaşan bölgeselleşme eğilimleri, sektörel yığılma ve yoğunlaşmalar beraberinde çeşitli ölçeklerde firmaların arasında sıkı ilişkilerin yarattığı networkler aracılığı ile, bilgi transferi ve ortak bir sinerji meydana getirerek bir çok avantajı KOBİ'lerin lehine gerçekleşmesini de sağlamıştır. Giderek sayısı artan KOBİ'ler ve KOBİ'lerin imalat sanayiinde önemleri ekonomik olduğu kadar da sosyaldir. Bu sosyal kurumların karşılıklı ve büyük işletmeler ile ilişkilerinden doğan ekonomik ortam üretimin her alanında yeniliklerin gelişmesine olanak tanımaktadır. Bölgeye ait çeşitli iktisadi yetiler, kurumsal ve sosyal yapı yöreye öz gelişimi beraberinde getirmektedir.

İnceleme konumuz olan Ege Bölgesinin iktisadi faaliyet konusunda kısıtları mevcuttur. Kumral ve Değer çalışmalarında (2003), bölgenin, ülkenin diğer bölgelerine göre alt yapı imkanlarına ulaşmada, kalifiye istihdam sağlamada, ticaret yollarını kullanabilmede daha etkindir. Bölge, şehir başına üniversite ve şehirleşme oranında diğer altı ile göre daha başarılıdır. Aynı zamanda bölge finansal kaynaklara ulaşma ve kullanma konusunda daha tecrübelidir. İzmir Limanının bölge ticaret hayatına katkısı önemli derecededir. Bölgeye yayılmış irili ufaklı sanayi bölgeleri ve etkin bir ekonomik rol oynayan İzmir serbest bölgenin varlığı bölge imalat sanayiine rekabet sürecinde güç katmaktadır. Görülen en büyük sıkıntı aslen tüm KOBİ'lerin genel sıkıntısı olan finansal kısıtlardır (Müslümov, 2002: 27). Ancak gruplaşma ve üretim ve bilgi networklerinin varlığı ve bu birlikteliklerin doğru organizasyonu ile bu kısıtlar bölge içinde çözülebilecek düzeydedir. Kumral (2003) çalışmasında, bölgede üniversite sanayi işbirliğinin zayıflığını, sürekli eğitim bilincinin toplumda gelişmemiş olmasını, mevcut kurumlar ve organizasyonlar arası ilişkinin yetersizliği, organize sanayi bölgelerinde mevcut Ar-Ge faaliyetlerinin kısıtlı oluşuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda mevcut model sonuçlarının sektörel rekabet gücü yorumu yapılırken incelemeye bu unsurlarıda katmak gerekmektedir.

Çalışmada, DİE tarafından oluşturulan 1989-2000 yıllarını kapsayan Ege Bölgesi KOBİ İmalat Sanayi verileri kullanılarak yoğunlaşma eğilimi Location Quotient modeli sonuçları ile incelenmiş, literatürde tartışılan bölge ve bölgesel üretim networklerinin yarattığı uzmanlaşma, bilgi transferinin ve sürekli yaratılan küçük yeniliklerin sonucunda meydana gelen rekabet gücü bölge için tartışılmıştır.

LQ sonuçlarına dayanılarak varılan nokta, bölge için imalat sanayiinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin; 311 Gıda Maddeleri Sanayi, 314 Tütün Sanayi, 324 Ayakkabı Sanayi, 355 Lastik Ürünleri Sanayi, 371 Demir ve Çelik Ana Metal Sanayi alanlarında daha fazla yoğunlaşmaya gittiği bu bağlamda meydana gelen sinerjinin daha rekabetçi bir yapıyı sebebiyet verdiği, ve bu sektörlerin bölge sanayiinde itici konumda ve incelenen dönem itibari ile gelişmekte oldukları söylenebilmiştir. Belirlenen sektörlerde ki KOBİ'lerin bölgesel yoğunlaşması, firmaların alanlarında uzmanlaşmasını ve sıkı,

karşılıklı sürekli ilişkileri meydana getirmekte, sıkı ilişkiler mevcut bölgeye ait bilgiyi oluşan network aracılığı ile transfer edebilmektedir. Transfer edilebilen bilgi sürekli yenilenme imkanı bularak sürekli yenilikler biçiminde pazara sunulabilmektedir. Pazarlanabilir yeniliklerin sürekliliği ise bölgeye rekabetçi bir yapının varlığını gösterebilmektedir. Bu yoğunlaşma sayesinde ortak bir üretim havuzu oluşmakta, bu şekilde KOBİ'lerin doğaları gereği bireysel yaşadıkları kısıtların önüne geçilebilmektedir. Yaratılan ortak üretim havuzu, yetenekli iş gücünün istihdam edilebilmesini, üretim için gerekli sermayenin bölgeye çekilebilmesini, alt yapı olanaklarının hızlı şekilde gelişebilmesini, üretilen malların çeşitli dış pazarlara açılabilmesini ve açılırken pazarlık gücü elde edilebilmesini sağlamaktadır.

Diğer taraftan bölge için önemli pozisyonda olan ancak gücünü kaybetmekte olan üç sektör, 321 Dokuma sanayi ve 369 Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Sanayi, ve 351 Ana Kimya Sanayi bölge üzerine yoğunlaşmış politika yapıcılarını için ilgi odağı olabilecektir. Akgüngör'ün (2003) yaptığı çalışmada, benzer şekilde 369 Taş ve Toprağa Dayalı Diğer Sanayi bölge için yoğunlaşma oranı en yüksek dolayısı ile lokomotif sektör olmasına rağmen yapılan çalışma yalnızca 2000 yılını kapsamaktadır. Bu sektörler halen Türkiye geneline göre bölge içinde daha yoğun ekonomik faaliyette bulunmaktadır. Ancak yakın geçmişte bu sektörlerin bölge içinde yoğunlaşmasının azalmasına paralel olarak, 351 Ana Kimya Sanayi dışındaki iki sektörün katma değer yaratma kapasitesi de azaltılmaktadır. 351 Ana Kimya Sanayiinde gözlenen bölgesel yoğunlaşmadaki azalma beraberinde katma değer yaratma kapasitesinde düşüşe sebep olmuş gibi gözükmesine de mevcut çalışmalar ile 2003 yılında bu sektörün gelişiminin gözlenmesi bölge için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu sektörlerin bölgenin mevcut yapısal kısıtları ayrıntılı şekilde incelenerek yorumlanması gerekmektedir. Bu bağlamda bölgenin anket yolu ile verilerinin KOBİ düzeyinde toplanması ve sonuçların değerlendirilmesi yapılan çalışmaları destekleyecektir.

KAYNAKÇA

Acs, Z. J. ve David Audretsch (1990), *Innovation and Small Firms*, MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

Aglietta, M. (1987), *The Theory of Capitalist Regulation The US. Experience*, NLB: London.

Akgemci, T. (2001), *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara.

Akgüngör, S. (2003), "Exploring Regional Specialization in Turkey's Manufacturing Industry," *Paper prepared for presentation at the Regional Studies Association International Conference Pisa Italy – 2003*.

Alpugan, O. (1998), *Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi*, Per Yayınları. İzmir.

Amin, A. ve Frank Wilkonson (1999), "Learning, Proximity and Industrial Performance: an introduction", *Cambridge Journal of Economics*, 23(1), 121-5.

Amin, A. (1994), *Post-Fordism*, Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.

Andersson, M. ve Charlie Karlson (2002), "Regional Innovation Systems in Small & Medium-Sized Regions," *JIBS Working Paper Series*, No: 2002-2.

Andersson, M. ve Charlie Karlson (2002), "The Role of Accessibility for Regional Innovation Systems," *JIBS Working Paper Series*, No: 2002-3.

Ansal, H. (1997), "Yeni Teknolojiler Üretimde Ölçeği Nasıl Etkiliyor?," İTÜ İşletme Fakültesi: *Makina Magazin*, 8(2), 64-72.

Asheim, B.T. ve Arne Isaksen (1998), “Regional Innovation Systems: The Integration of Local ‘Sticky’ and Global ‘Ubiquitous’ Knowledge,” Erişim: [http://pascal.iseg.utl.pt/~converge/pdfs/\(40\).pdf](http://pascal.iseg.utl.pt/~converge/pdfs/(40).pdf) Erişim Tarihi: 12 Eylül 2004.

Asheim, B. T. ve Arne Isaksen (1997), “Location, Agglomeration and Innovation : Towards Regional Innovation Systems in Norway?,” *European Planning Studies*, 5(3), 21-32.

Asheim, B. T. (1995), “Industrial Districts as “Learning Regions”. A Condition for Prosperity?,” Erişim: <http://www.step.no/reports/Y1995/0395.pdf> Erişim tarihi : 14 Eylül 2004.

Aslanoğlu, E. (2001), “Ulusal Yenilenme Sistemleri Çerçevesinde Türkiye’de Teknoloji Politikaları,” Erişim: <http://iibf.marmara.edu.tr/economics/seminarOLD2.htm> Erişim tarihi: 09 Ağustos 2004.

Augier, M. (1999), “Networks, Cognition, and Management of Tacit Knowledge,” *Journal of Knowledge Management*, 3(4), 252-261.

Aydemir, C. Z. (2002) “*Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri: Veri Zarflama Analizi Uygulaması*” ANKARA: DPT.

Beeby, M. ve Charles Booth (2000), “Networks and Inter-organizational learning: a critical review,” *The Learning Organization*, Vol: 7, 75-88.

Belussi, F. (2001), “Local Production Systems Industrial Districts as Hyper-Networks: a Post Marshallian interpretative frame,” Erişim: <http://www.decon.unipd.it/info/sid/materiale3/bel-Siena-uk.pdf> Erişim tarihi: 21 Ekim 2004.

Berry, A. (1997), "SME Competitiveness: The Power of Networking and Subcontracting," Inter American Development Bank. No: IFM-105.

Bilgiç, M. (2003), "Kobilere Yönelik Finansal Destekler ve Yardımlar", *KOSGEB Yayınları*: Finansman Destek Süreçleri Grubu.

Erişim: www.kosgeb.gov.tr/yayinlar/default/asp , erişim tarihi : 23 Nisan 2003.

Camagni, R. (1991), "Local Milieu, Uncertainty and Innovation Networks Towards a New Dynamic Theory of Economic Space,"

Erişim: www.geog.ntu.edu.tw/Introduction/member/teacher/jinnyuh/papers/biblio.pdf

Erişim tarihi 23 Nisan 2003.

Caniels, M. ve Henry Romijn (2001), "Small Industry Clusters, Accumulation of Technological Capabilities, and Development. A Conceptual Framework," *Eindhoven Center for Innovation Studies, working paper 01.05*.

Cardinal, L. B. (2001), "Knowledge Codifiability, Resources, and Science- based Innovation," *Journal of Knowledge Management*, 5(2), 195-204.

Civan, M. ve Mustafa Tekinkuş (2002), "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avrupa Birliğine Uyum, Gaziantep Örneği"

erişim: www.econturk.org/Turkisheconomy/P455.pdf erişim tarihi: 10 Eylül 2004.

Çolakoğlu, H. M. (2002), *KOBİ REHBERİ*, KOSGEB: ANKARA.

Demir, İ. (2000), "Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri," Ankara: DPT.

Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/demiri.pdf>

Erişim tarihi: 09 Mayıs 2004.

Demiröz, A. (2004), "Yeni Ekonomi," Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, Erişim:

www.rekabet.gov.tr/word/alidemiröz.doc Erişim Tarihi: 26 Mart 2004.

Dhungana, P. B. (2002), "Strengthening The Competitiveness of Small and Medium Enterprises in the Globalization Process : Prospects and Challenges,"

Erişim: http://www.unescap.org/tid/publication/chap1_indpub2259.pdf Erişim Tarihi : 11 Aralık 2003.

Devlet İstatistik Enstitüsü, (2003), "Sektörel Raporlar," Erişim: www.die.gov.tr/sekt2003/rapor.pdf.htm Erişim Tarihi: 10 Kasım 2004.

Dinç, M. (2002), *Regional and Economic Analysing Tools*, The World Bank, Washington.

Dincer, Ö. (1992), *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, Timaş Yayınları. İstanbul.

Dincer, B., Mehmet Özaslan ve Taner Kavasoglu (2003) "İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması," DPT Yayınları, No: 2671. Ankara.

Doğan, İ.Ö., Mehmet Marangoz ve Mert Topoyan (2003), "İşletmelerin İç ve Dış Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama," *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt :5 Sayı:2, 9-21.

Drejer, A. (2000), "Organizational Learning and Competence Development," *The Learning Organization*, 7(4), 206-220.

Elliasson, G. (2000), "Industrial Policy, Competence Blocs and the Role of Science in Economic Development," *Journal Of Evolutionary Economics*, 10(3), 217-241.

Elam, M ve Martin Borjeson (1991). "Workplace Reform and the Stabilization of Flexible Production in Sweden" in Bob Jessop et al (eds.) *The Politics of Flexibility: Restructuring State and Industry in Britain, Germany and Scandinavia*. Aldershot: Edward Elgar.

Foss, J. N. (1997), "The Classical Theory of Production and Capabilities View of the Firm," *Journal of Economic Studies*, 24(5), 307-323.

Frankel, A. J. (2000), "Globalization of the Economy," Cambridge: NBER *Working Paper Series*, No: 7858.

Freeman, C. (1995), "The National System of Innovation in Historical Perspective," *Cambridge Journal of Economics* Vol:19, 5-24.

Göker, A. ve Tülay Akarsoy (1996), "*Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası*," Teknoloji Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Semineri.

Erişim: <http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=1>

Erişim tarihi: 23 Mart 2004.

Göker, A. (2000), "Bilgiye Dayalı Ekonomi ve Türkiye Açısından Durum," ODTÜ Verimlilik Topluluğu, Endüstri Mühendisliği Bölümü. Ankara.

Erişim: <http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=1>

Erişim tarihi: 23 Mart 2004.

Göker, A. (2001), "İnovasyonda Yetkinleşmek : Rekabet Üstünlüğüne Giden Yol. Türkiyenin Bilim ve Teknoloji Politikası Üzerine İrdemeler,"

Erişim: <http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=1>

Erişim tarihi: 23 Mart 2004.

Grover, M. P. (1989), *Automation, Production Systems, and Computer-Integrated Manufacturing*, Prentice-Hall Inc.

Gutterman, A. (1997), *Innovation and Competition Policy*, London: London Press.

Harrison, B. (1991), "Industrial Districts: Old Wine in New Bottles?," Pittsburgh: Carnegie-Mellon University, Regional Studies, 26, 469-483.

Haukness, J. (1999), "Economic Rationales of Government Involvement in Innovation and the Supply of Innovation- Related Services," Step Group, No: 0155.

İlhan, S. (2004), "Bir Sosyo Ekonomik Örgütlenme Biçimi Olarak Küçük ve Orta Boy İşletmeler," *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol : C3(7), 82-91.

Isaksen, A. (1996), "*Regional Clusters and Competitiveness: the Norwegian Case*," Oslo, Step Group: N-0155.

Isaksen, A. (1998) "Regionalisation and Regional Clusters as Development Strategies in a Global Economy," Oslo, Step Group: 0804-8185.

Joffe, A. ve Dave Kaplan and Raphael Kaplinsky (1995), *Improving Manufacturing Performance of South Africa*, The Report of the ISP, Cape Town, University Of Capetown Press.

Jorde, T. M. ve David Teece (1992), *Antitrust, Innovation, Competitiveness*, Oxford University Press, Oxford.

Jorde, T. M. ve David Teece (1989), "Competition and Cooperation: Striking the Right Balance", *California Management Review*, Spring pg: 25-37.

Kamien, M. ve Nancy Schwartz (1982), *Market Structure and Innovation*, Cambridge University Press, Cambridge.

Kaplinsky, R. (1995), *The Implications Of New Organizational Techniques for Developing Countries*, New Delphi.

Erişim <http://ideas.repec.org/p/dgr/unuint/199514.html> erişim tarihi: 12 Eylül 2004.

Kaplinsky, R. (2000), "Developing Manufacturing Agility in SMEs," *International Journal of Manufacturing Tech and Management*, Vol: 2, No1-7 p: 730-756.

Kaplinsky, R. (2001), *Integrating SMEs In Global Value Chains, Towards Partnership for Development*, Vienna: UNIDO No: 82.

Karataş, S. (1991), *Sanayileşme Sürecinde KOBİ'ler*, Veli Yayınları, İstanbul.

Kavasoglu, T., Bülent Dincer, Ahmet Kındap, Hasan Şasalmış (2003), *İstatistik Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler*, DİE: Ankara.

Kelleci M.A. (2003), *Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler*, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, DPT Yayın No: 2674, Ankara.

Kibritçioğlu, A. (1996), "Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım", *Verimlilik Dergisi*, Vol: 3, 109-122.

KOSGEB Yayınları, (2004), *Küçük Ölçekli İmalat Sanayi (1-9)*, Ankara.

Köse, H. A. ve Ahmet Öncü (1998), "Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Anadolu İmalat Sanayii: Zenginleşmenin mi Yoksa Yoksullaşmanın mı Eşiğindeyiz?" *Toplum ve Bilim* Vol: 77, 135-158.

Kumral, N., Funda Barbaros, Sedef Akgüngör, Ahmet Öncü (1998), "İzmir İmalat Sanayinin Üretim Potansiyeli Öğrenmeye Dayalı Bölgesel Kalkınma Stratejisi," İzmir Ticaret Odası Yayınları, İzmir.

Kumral, N. ve Çağaçan Değer (2003), “An Industrial Cluster Study: As a Basis for the Aegean Region’s Development Policy,” Erişim: <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/pisa03/kumral.pdf> erişim tarihi: 17 Mart 2004.

Lall, S. (1990), *Building Industrial Competitiveness In Developing Countries*, OECD Paris.

Londono, J. A. (1999), *Training and Competitiveness in Small and Medium Enterprises: The Case of The Entrepreneurial Development Centers in Colombia*, Multilateral Investment Fund Of The Inter American Development Bank. Buenos Aires.

Lüthje, B. (1999), “*Industrial Restructuring, Production Networks, and Labor Relations in The Silicon Valley Electronics Industry*,”

Erişim: www2.ucsc.edu/cgirs/publications/cpapers/leuthje.pdf Erişim tarihi: 03 Aralık 2003.

Lyberaki, A. (2002), “*Crisis and Restructuring in Greek Small Scale Industry: A case of flexible Specialization*,” Erişim: www.cseweb.org.uk/issue.shtml?x=26303

Erişim tarihi: 09 Ara 2004.

Maddison, A. (1989), *The World Economy in the 20th Century*. Paris, Development Centre of the Organization for Economic Co-operation and Development.

Maskell, P. ve Anders Malmberg (1999), “Localised Learning and Industrial Competitiveness,” *Cambridge Journal of Economic*, (23), 167-185.

Massey, D. ve Paul Quintas and Dual Wield (1992), “Academic – Industry Links and Innovation : Questioning the science park model,” *Technovation*, vol: 12, No: 13, 161-175. Erişim: www3.open.ac.uk/oubs/mypublications/pb66.htm Erişim tarihi 01 Aralık 2004.

Mayer, J. (2000), "Globalization, Technology Transfer and Skill Accumulation in Low Income Countries," UNCTAD No: 150.

Mendeş, F. (1998), "Yeni Teknolojiler ve İş örgütlenmesi : Esnek Otomasyon Teknolojilerinin Türkiye'de Kullanımı," *Toplum Bilim*, Vol: 77, 160-171.

Müftüoğlu, M. T. (2002), *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, KOBİLER*, Turhan Kitapevi, Ankara.

Müslümov, A. (2002), *21.yy 'da Türkiye'de KOBİ'ler Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Naisbitt, J. (1994), *Global Paradox : The Bigger the World Economy, the More Powerfull its Smallest Players*, William Morrow and Co, Newyork.

Özçelik, E. ve Erol Taymaz (2002), "Does Innovetiveness Matter for International Competitiveness in Developing Countries? The Case of Turkish Manufacturing Industries," Erişim: http://www.erf.org.eg/html/Industry_8th/Doestechology-ozcelikandtaymaz.pdf Erişim tarihi: 23 Mart 2004.

Özkıvrak, Ö. ve Dilek Dileyici (2002), "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye" Erişim: www.bagimsizsosyalbilimciler.org , erişim tarihi: 12 Nisan 2003.

Piore, M. J. ve Charles Sabel (1984), *The Second Industrial Divide*, Basic Books, Newyork.

Porter, E.M. (1990), *Competitive Advantage of Nations*, Macmillan Publish, London.

Porter, E. M. (2000), *Rekabet Stratejisi*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- Pratten, C. (1991), *The Competitiveness of Small Firms*, University of Cambridge Press, Cambridge.
- Rodrik, D. (2000), "How Far Will Integrational Economic Integration Go?" *Journal of Economic Perspectives*, Vol:14, 177-186.
- Saad, M. ve Poras James (1997), "The Relationship Between Innovation and Regional Environment : The Case of Small and Medium Size Enterprises in the South West of England and South Wales," Paper for European Urban and Regional Research Network, Oder, Germany.
- Sariaslan, H. (1994), *Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları*, TOBB Yayınları, Ankara.
- Sayın, M. (1997), *Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Teşvik Araçları*, KOSGEB Yayınları, Ankara.
- Seufert, A. ve George Krogh (1999), "Towards Knowledge Networking," *Journal of Knowledge Management*, Vol: 3, 180-190.
- Sheremata, W. (1998), "Barriers to Innovation: A Monopoly Network Externalities and the Speed of Innovation" *Anti Trust Bulletin*, 2(4), 12-21.
- Şimşek, M. (2002), *Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Sögüt, M. A. (2001), *Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları*, KOSGEB Yayınları, Ankara.
- Stamer, M. J. (1995), "Micro Level Innovations and Competitiveness," *World Development*, Vol: 23, No: 1, 12-34.

Symeonidis, G. (1996), "Innovation Firm Size and Market Structure: Schumpeterian hypotheses and some new themes," *OECD Working Papers*, No: 317.

Taymaz, E. (1993), "Sanayi ve Teknoloji Politikaları: Amaçlar ve Araçlar," *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Vol: 20, 549-580.

Taymaz, E. (1997), *Small and Medium Sized Industry in Turkey*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

Taymaz, E. (1998), "Türkiye İmalat Sanayinde Teknoloji Değişme ve İstihdam," DİE Yayınları, Ankara. Erişim: www.die.gov.tr/yayinNO32/taym.pdf.htm Erişim tarihi: 12 Ocak 2004.

Teece, J. D. (2000), *Economic Performance and the Theory of the Firm*, Oxford University Press, London.

Tewari, M. ve Joefrey Goebel (2002), "*Small Firm Competitiveness in Trade Liberalized World, Lessons For Tamil Nadu,*"

Erişim: www.cid.harvard.edu/india.docs/tewari_smallfirms Erişim tarihi: 12 Ağustos 2004.

Tubitak Yayınları, "*Esnek Üretim/ Esnek Otomasyon Sistem ve Teknolojileri,*"

Erişim: <http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/esnek/icindekpdf.html>

Erişim tarihi: 24.12.2003.

Tüsiad Basın Bülteni, (2003), "*Türkiye'de Ulusal İnovasyon Sistemi : Kavramsal Çerçeve, Türkiye İncelemesi ve Ülke Örnekleri,*"

Erişim: www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno457.pdf Erişim tarihi: 30 Haziran 2004.

Uludağ, İ. ve Vildan Serin (1991), “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal Sorunlar, Çözümler,” *ITO Yayınları*, No: 25.

United Nations, (1968), *Statistical Papers*, Series M, No. 4, rev. 2, New York.

Wiig H. A. ve Thor Egil Braadland ve Arne Isaksen, Heidi Wiig Aslesen (1995), “Innovation, Knowledge Bases and Clustering in Selected Industries in the Oslo Region,” Step Group. Erişim: <http://ideas.repec.org/p/stp/stepre/1999r04.html> Erişim tarihi: 11 Kasım 2003.

Yavuz A. (1995), “Esnek Çalışmanın Endüstri İlişkilerine Etkisi,” Ankara. Erişim : www.isguc.org/arc_view.php?ex=95 erişim tarihi : 12 Eylül 2004.

Yentürk, N. (1993), “Türk Sanayiinde Yeniden Yapılanma için Dış Ticaret ve Teknoloji Politikaları” *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 20(4), 581-603.

Zeitlin, J. (1992), “*Industrial Districts and Local Economic Regeneration*,” paper for International Institute for Labour Studies, No: 124(45), 279-94.

EKLER

Fk Tablo: 1 ISIC Rev 2 İmalat Sanayi Sektör Adları

NUMARA	SEKTÖR İSMİ (ISIC REV 2)
311	GIDA MADDELERİ SANAYİ
312	DİĞER GIDA MADDELERİ SANAYİ
313	İÇKİ SANAYİ
314	TÜTÜN SANAYİ
321	DOKUMA SANAYİ
322	AYAKKABI DIŞINDA GİYİM EŞYASI SANAYİ
323	DERİ, DERİ BENZERİ KÜRK EŞYALARI SANAYİ
324	AYAKKABI SANAYİ
331	AĞAÇ VE MANTAR ÜRÜNLERİ SANAYİ
332	AĞAÇ MOBİLYA VE DÖŞEME SANAYİ
341	KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ SANAYİ
342	BASIM YAYIN VE BUNLARA BAĞLI SANAYİ
351	ANA KİMYA SANAYİ
352	DİĞER KİMYASAL ÜRÜNLER SANAYİ
353	PETROL RAFİNELERİ
354	ÇEŞİTLİ PETROL VE KÖMÜR TÜREVLERİ SANAYİ
355	LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ
356	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ PLASTİK ÜRÜN
361	ÇANAK ÇÖMLEK ÇİNİ PORSELEN VB SANAYİ
362	CAM VE CAM ÜRÜNLERİ SANAYİ
369	TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI DİĞER SANAYİ
371	DEMİR VE ÇELİK METAL ANA SANAYİ
372	DEMİR VE ÇELİK DIŞINDA METAL ANA SANAYİ
381	METAL EŞYA SANAYİ
382	MAKİNE SANAYİ
383	ELEKTRİK MAKİNELERİ VE AYGITLARI SANAYİ
384	TAŞIT ARAÇLARI SANAYİ
385	MESLEKİ VE İLMİ ALETLER ÖLÇME VE KONTROL ALETLERİ SANAYİ
390	DİĞER İMALAT SANAYİ

Kaynak : United Nations (1968).

Ek Tablo: 2 EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ KATMA DEĞER VERİLERİ(Milyon TL)

EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ KATMA DEĞER VERİLERİ (Milyon TL)					
SEKTÖRLER	1989	1992	1995	1997	2000
311	154329	849270	983678	16738511	53269864
312	47970	290562	1698167	4505243	21298095
313	55483	133743	985468	3779332	8096008
314	8785	120182	0	241905	351298
321	126320	563086	5908162	20241501	88214644
322	77895	603625	4017073	9374991	27320189
323	13148	56980	524792	2063108	5054760
324	4330	18951	140916	1100154	5606636
331	15184	82783	567282	1453858	5852203
332	3373	28810	194982	946284	2806410
341	37290	173294	2220156	6067247	11011195
342	10963	98136	413778	3392472	13654757
351	13437	59069	579839	4900450	19729201
352	22472	180896	1280217	2776714	14293456
353	0	0	0	0	710552
354	0	0	46149	317840	1616654
355	14249	81757	344674	3997252	8904785
356	16905	139333	1798151	5559037	24889810
361	582	4619	153668	117519	549888
362	996	12594	84039	310205	1380801
369	68082	381647	2757627	10017014	41760300
371	38023	173521	815189	4310883	40410365
372	6176	64406	967965	407582	3190947
381	64023	613576	1934137	9187042	25995079
382	45819	278482	1741652	8543741	27067642
383	5917	380801	2109681	3486030	13286253
384	23211	228475	1132584	5693139	15669451
385	5308	37903	255501	573825	8138448
390	7855	29763	145836	647520	2442716
EGE TÜM	902444	5686264	31834007	130750399	492572407

Kaynak: DİE, Sektörel Raporlar 2003.

Ek Tablo: 3 TÜRKİYE İMALAT SANAYİ KATMA DEĞER VERİLERİ (Milyon TL)

TÜRKİYE İMALAT SANAYİ KATMA DEĞER VERİLERİ(Milyon TL)					
SEKTÖRLER	1989	1992	1995	1997	2000
311	631788	3817273	19419456	87738038	329063694
312	266029	1583104	11284070	39628627	103194029
313	172413	389549	3507636	18306502	56029809
314	9746	142355	148678	289822	351298
321	493123	3528431	30298622	104247692	587570305
322	504704	3957362	26267962	64838695	205796071
323	70868	311987	3436090	14726701	34379459
324	41358	243875	1316776	6564313	27380802
331	81871	592171	2903919	11186451	49977004
332	31749	304930	1884275	7706798	33200377
341	99468	508458	6078380	19085454	70442722
342	114740	640900	6568854	43894579	114211159
351	85016	648592	4853826	16307510	67417957
352	290591	1526890	14585194	53062716	194692113
353	0	0	0	0	10516232
354	71758	720546	2303756	12778150	32239066
355	71687	421810	2155503	9367233	33773261
356	146144	1279932	9954179	30344329	159265732
361	5358	34390	974177	2419606	7876756
362	26255	192570	1549478	6117441	34053129
369	184943	1258660	9969428	35998686	172446447
371	194362	1359904	9171953	25503087	132381237
372	149427	434597	4729585	11946618	40095189
381	348207	2794387	15746418	62403366	280769713
382	287739	1824830	12355295	50448009	207130555
383	206429	1626674	10081545	34330623	146878951
384	133771	1091995	8570836	33466744	117419628
385	44346	282048	2289120	6479923	44718271
390	60277	278572	2172311	7452310	39874769
TC TÜM	4824167	31796792	224577322	816640023	3333145735

Kaynak: DİE Sektörel Raporlar 2003.

Ek Tablo: 4 TÜRKİYE İMALAT SANAYİ TOPLAM ÇIKTI (KOBİ)

TÜRKİYE İMALAT SANAYİ TOPLAM ÇIKTI (KOBİ)					
SEKTÖRLER	1989	1992	1995	1997	2000
311	3308057	15093322	114173083	410504659	1490132049
312	1612499	7984202	55486452	221516007	721279473
313	181285	245627	3549887	13657549	17311428
314	41338	356717	182533	698597	616761
321	2310141	13586362	113119005	400264672	2091667798
322	2146434	13351467	107577701	228284629	701466087
323	286994	1102768	12629485	55929002	146558785
324	126221	730142	4583326	18656175	78417718
331	333303	2010108	11402866	39518010	157714417
332	101582	802883	5569745	21796617	92127223
341	350148	1691288	20631706	54684435	252371020
342	319803	1796336	19157940	81929101	316418519
351	333425	1664373	12658794	52758112	218210452
352	873085	3949432	40234901	140281103	535686741
353	0	0	0	0	21085531
354	1183046	1464857	7785939	32171666	162539303
355	231378	1063960	6840845	26775903	94946198
356	637717	4166039	37114253	105292886	511870465
361	12276	70872	1546002	4752266	15429984
362	88017	528629	5427918	18686476	112372465
369	454933	2997208	26428089	90029105	470858903
371	1377245	6651146	47200274	148125024	636428739
372	568417	1953859	17985245	47885503	202577094
381	1135297	8014677	49655193	178758435	776136349
382	863887	4843976	36599385	135855989	592188331
383	681628	4205756	30160383	100111833	533470389
384	389891	2673323	20697270	78130092	289531221
385	115969	639650	5575555	15435795	96816726
390	170544	666132	5442487	20714530	128090273
TÜM	20349214	104748880	823233388	2761627544	11560254743

Kaynak: DİE Verileri Sektörel Raporlar 2003

Ek Tablo: 5 EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ TOPLAM ÇIKTI (KOBİ)

EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİ TOPLAM ÇIKTI (KOBİ)					
SEKTÖRLER	1989	1992	1995	1997	2000
311	785935	3224460	24907488	82128987	248307277
312	365849	1524696	8011388	23916045	93102115
313	85702	249815	1816339	7104590	22543155
314	39658	322072	0	473173	616761
321	649729	2602372	22852560	90739357	383519924
322	310024	2059054	13368666	26660404	82679606
323	34188	276570	2579916	7957326	20081115
324	12568	55131	527812	3044754	18077235
331	66955	293021	1671478	4780308	20880306
332	10427	75630	488854	2573194	9269767
341	81516	490682	5953667	13670366	34856760
342	27850	228539	1209630	7654434	23573357
351	38800	157378	1681961	10520434	45977202
352	58262	533256	4546654	12055567	50119675
353	0	0	0	0	3339201
354	0	0	283600	1289683	4198424
355	37722	178077	1050931	8732000	22832830
356	74408	511134	8908865	22193835	80716110
361	981	8538	184020	274853	930113
362	3332	31421	219851	965542	3238431
369	157459	891396	6147245	23024594	94739022
371	311339	1090334	7066698	30760720	178129259
372	28443	229981	2245303	790187	15263813
381	168110	1696749	4309015	14433804	50743898
382	145794	701507	5248459	21995032	70197205
383	64030	887111	4989153	10936051	49609801
384	66268	450641	2870459	13161124	32517707
385	10012	80853	608945	1193170	13145146
390	20169	66267	459597	1486465	6549063
TÜM	3676742	19362822	136076175	452732636	1697868074

Kaynak: DİE Sektörel Raporlar 2003

Adı - Soyadı :	ISMAIL EMRE PALALI	
Doğum Tarihi ve Yeri :	06. 09. 1979	BORNOVA-IZMIR
Eğitim :		
1986 - 1991	İlkokul	Bornova Yavuz Selim
1991 - 1994	Ortaokul	Amerikan Lisesi
1994 - 1997	Lise	Amerikan Lisesi
1997 - 2001	Üniversite	Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi
2001 - 2004	Yüksek Lisans	Ege Üniversitesi İktisat Fakültesi
Yabancı Dil :	İngilizce	
Medeni durum :	BEKAR	

1979 İzmir doğumluyum. İlk ve ortaokulu ve lise İzmir'de, üniversite öğrenimimi İstanbul'da tamamlayarak 2001-2004 yılları arasında Ege Üniversitesi İktisat Fakültesinde eğitim gördüm. Halen 2001 yılında başladığım Peugeot -İrde Otomotiv AŞ. Bünyesinde Kurumsal Filo Satış Sorumlusu olarak görev almaktayım

İsmail Emre Palalı

30.12.2004

YÜKSEKÖĞRENİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN
Soyadı: PALALI
Adı: İsmail Emre

Merkezimizde Doldurulacaktır

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : KOBİ'LERDE UZUN DÖNEM SÜRDÜRÜLEBİLİR REKABET, EGE BÖLGESİ
İMALAT SANAYİ ÖRNEĞİ.

Yabancı Dil : LONG TERM COMPETITIVENESS AT MANUFACTURING SME'S;
AEGEAN REGION MANUFACTURE INDUSTRY

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

Doktora

Doçentlik

Tıpta Uzmanlık

Sanatta
Yeterlilik

[*]

[ ]

[ ]

[ ]

[ ]

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ :

Üniversite : EGE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte : İKTİSADİ İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih: 30.12.2004

TEZ YAYINLANMIŞSA :

Yayınlayan :

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KUMRAL NEŞE

Ünvanı : PROF

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI : 74

TEZİN KONUSU (KONULARI) : SON OTUZ YIL İÇERİSİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMİN, ÖNEMİ GİTTİKÇE ARTAN KOBİ'LERİN REKABET GÜCÜ ELDE ETME SÜRECİNE ETKİLERİNİN EGE BÖLGESİ İMALAT SANAYİSİ İÇİN İNCELENMESİ.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

- 1-FORDİZM
- 2-İNOVASYON
- 3-BİLGİ
- 4-REKABET
- 5-EGE BÖLGESİ

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

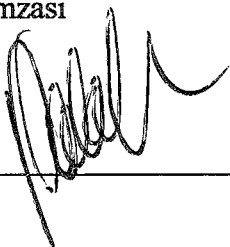
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:(Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

- 1-FORDISM
- 2-INNOVATION
- 3-KNOWLEDGE
- 4-COMPETITION
- 5-AEGEAN REGION

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1-Tezimden Fotokopi Yapılmasına izin veriyorum	[ ]
2-Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	[*]
3-Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	[*]

Yazarın İmzası

Tarih : 30.12.2004

ÖZET

Ekonomik ve sosyal boyuttaki önemi son yıllarda oldukça artan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ), iç ve dış pazarlarda karşı karşıya kaldıkları rekabet koşulları küreselleşen dünya ile birlikte giderek zorlaşmaktadır. Bu işletmeler ulusal ve uluslararası pazarlarda rakipleri karşısında rekabet avantajları olarak adlandırılabilir bazı avantajları ele geçirmek istemektedirler. Rekabet gücü olarak tanımlanabilecek bu avantajlar kümesine uzun süreli hakimiyet için bir dizi faktörün bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, küresel imalat sanayiinde son otuz yılda meydana gelen değişimler ve dönemin rekabet anlayışının, dönem içinde önemleri gittikçe artan KOBİ'lerin üzerindeki etkileri incelenmiş, Location Quotient yöntemi ile Ege Bölgesi'nde sanayi gruplarının yoğunlaşma oranı hesaplanırken, irili ufaklı firmaların oluşturduğu üretim networkleri içerisinde karşılıklı ilişkiler ile sanayi kümelerinin bölge rekabet gücünü arttırdığı irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler : Fordism, Post Fordism, Uzun Dönem Rekabet, Üretim Networkleri, Location Quotient, Esnek Firma, Bilgi, İnovasyon, Ege Bölgesi İmalat Sanayi.

ABSTRACT

During rapid globalization and continuous change of the way to compete, has caused more challenges for all SME' s to compete and survive. SME's are seeking new ways and skills of strong competitiveness. Able to have long term strength needs several occasions to happen sequentially. In this paper, change of production styles and their effects on SME's have been analyzed. By using Location Quotient technique agglomeration of labor, working for SME's in Aegean Region Manufacturing Industry has been calculated. Results inclined that, high degree of labor agglomeration in any manufacturing industry has a strong ability to compete, by the assumption of flexible and effective work force, by using knowledge and production networks.

Keywords : Fordism, Postfordism, Long term competitiveness, Production networks, LQ, Flexible Firms, Knowledge, Innovation, Aegean Region